

27
13.12.2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, БІЗНЕСУ ТА МАРКЕТИНГОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ

ДВОРЕЦЬКА Євгенія Василівна
(студент групи ЗМО-21-1М)

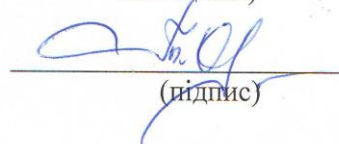
МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
ТДВ «ЖЛ»

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
галузі знань 07«Управління та адміністрування» спеціальності
073 «Менеджмент»)

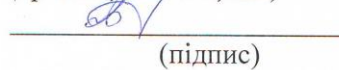
Допущено до захисту
протокол № 9
від 30.11.2022
зав. кафедри менеджменту, бізнесу
та маркетингових технологій
д.е.н., проф. Остапчук Т.П.

Керівник роботи:
д.е.н., проф. Остапчук Т.П.
(наукове звання, прізвище
та ініціали)

(підпис)

Рецензент
к.е.н. Бірюченко С.Ю.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Житомир, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 Теоретичні аспекти фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства.....	7
1.1. Економічна сутність, роль та значення основних засобів підприємства.....	7
1.2. Економічний механізм відтворення основних засобів підприємства.....	23
1.3. Показники ефективності фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства.....	38
1.4. Нормативно-правове забезпечення відтворення основних засобів підприємства.....	43
Висновки до розділу 1.....	48
РОЗДІЛ 2 Аналітична характеристика та відтворення основних засобів ТДВ «ЖЛ».....	50
2.1. Організаційно-управлінський аналіз ТДВ «ЖЛ» як суб'єкта господарювання.....	50
2.2. Економічна характеристика та оцінка потенціалу господарської діяльності ТДВ «ЖЛ».....	57
2.3. Економічний механізм фінансового забезпечення відтворення основних засобів ТДВ «ЖЛ».....	70
Висновки до розділу 2.....	86
РОЗДІЛ 3 Удосконалення економічного механізму відтворення основних засобів.....	88
3.1. Організаційно – управлінські аспекти удосконалення економічного механізму відтворення основних засобів підприємства.....	88
3.2. Обґрунтування резервів фінансування відтворення основних засобів.....	93
3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів та їх вплив на результати діяльності підприємства.....	99
Висновки до розділу 3.....	109
ВИСНОВКИ.....	111
ДОДАТКИ.....	114
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	121

ВСТУП

Актуальність теми. Економічні перетворення в Україні зумовлюють розробку стратегії розвитку народного господарства в умовах формування ринку, змін пропорцій відтворення, поступового інтегрування країни до світового господарства. Набуває пріоритетного значення відтворення основних засобів підприємств з урахуванням використання науково-технічного прогресу та формування суверенної економіки в умовах конкуренції. Становлення нового господарського механізму передбачає нові підходи до дослідження окремих економічних категорій. До них належить і категорія відтворення основних засобів. Останні складають важливу частину національного багатства країни та засоб до відтворення в післявоєнний період.

За останні роки спостерігаються негативні тенденції у відтворенні основних засобів. Так, питома вага основних засобів промисловості в економіці України щорічно зменшується і складає лише 30% до загальної суми основних фондів народного господарства. Ступінь їх зносу зростає і становить майже 50%, в тому числі у промисловості – 48,2%, зокрема в залізорудній промисловості близько 60%. Пріоритетного значення у вирішенні завдань підвищення ефективності відтворювальних процесів набуває оновлення основних виробничих засобів.

Значний внесок у дослідження відтворення основних засобів підприємств та ефективності інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання внесли провідні вчені-економісти: Бочаров В.В., Володарський В.П., Іванов М.І., Кайгородов А.Г., Каменецький Л.Є., Ковальов О.Ф., Куренков Ю.В., Малигін О.О., Палтерович Д.М. Пересада А.А., Фукс А.Є. та інших. Разом з тим, можна стверджувати, що в їх роботах не знайшло відображення галузеві аспекти відтворення основних засобів.

Важливим фактором покращення формування і використання основних засобів підприємств є достатнє фінансове забезпечення їх відтворювального

процесу. Доцільність оновлення і розвитку основних засобів підприємств України визначили цільову спрямованість роботи.

Необхідність розв'язання вказаних проблем з врахуванням специфіки відтворення основних засобів підприємства визначає актуальність даного дослідження.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є комплексне дослідження відтворення основних засобів та розроблення практичних рекомендацій щодо його фінансового забезпечення на підприємствах України.

Відповідно до зазначеної мети поставлені наступні задачі дослідження:

- розглянути сутність основних засобів та процес їх відтворення;
- охарактеризувати показники стану та ефективності використання основних засобів;
- визначити проблемні аспекти фінансування відтворення основних засобів на підприємстві;
- запропонувати механізм удосконалення фінансового забезпечення відтворення основних засобів;
- розглянути застосування лізингу як альтернативного варіанту відтворення основних засобів.

Об'єктом дослідження є процес фінансового забезпечення відтворення основних засобів ТДВ «ЖЛ».

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні основи відтворення основних засобів, їх фінансове забезпечення на підприємстві.

Методи дослідження. В основу дослідження покладено діалектичний підхід до вивчення економічних явищ та процесів, який передбачає виявлення закономірностей, тенденцій і взаємозалежностей, що постійно змінюються і розвиваються. В роботі витримано системний підхід, який складає теоретичну і методологічну базу функціонально-елементного моделювання досліджувальних процесів. При проведенні дослідження використані методи порівняльного економічного аналізу, економіко-матиматичного моделювання, багатофакторного прогнозування.

Інформаційною базою дослідження є теоретико-методичні розробки вчених, нормативно-правові акти, статі зі збірок наукових праць та періодичних видань, статистичні дані Державного комітету статистики України та Лізингу в Україні.

Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендацій щодо використання результатів проведеного дослідження для подальшого удосконалення відтворення основних засобів на ТДВ «ЖЛ». Основні висновки та практичні рекомендації дипломної роботи можуть бути застосовані в практиці підприємств для забезпечення їх конкурентоспроможності. Розраховано економічний ефект від впровадження пропозицій, наданих у третьому розділі дипломної роботи. Науково-методичні та прикладні розробки розглянуто та схвалено керівництвом ТДВ «ЖЛ»

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

- 1) удосконалено економічний механізм відтворення основних засобів підприємства з урахуванням специфіки виду діяльності;
- 2) розглянуто можливість застосування фінансового лізингу як методу фінансування відтворення основних засобів;
- 3) доведено ефективність щорічного використання власних фінансових ресурсів для відтворення основних засобів підприємствами харчової промисловості

За результатами дослідження опубліковано:

Дворецька Є.В. Фінансове забезпечення відтворення діяльності підприємства. Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів III Міжнар. наук.–практ. конф.з пит. вищ. осв. і науки. Житомир: Житомирська політехніка, 2022. С. 31.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано на науковій конференції: Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів III Міжнар. наук.–практ. конф.з пит. вищ. осв. і науки.

Житомир: Житомирська політехніка, 2022 (м. Житомир, 4 – 5 листопада 2022 р.).

Структура магістерської кваліфікаційної роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел з 84 найменувань та додатків.

Основний зміст роботи викладено на 121 сторінці друкованого тексту. Робота містить 22 таблиці та 6 рисунків, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність, роль та значення основних засобів підприємства

Процес виробництва здійснюється за умови поєднання робочої сили і засобів виробництва. Засоби виробництва складаються із засобів праці та предметів праці. У вартісному виразі вони становлять виробничі фонди (виробничі засоби) підприємства, які поділяються на необоротні (основні) та оборотні.

Поділ активів на основні (необоротні) й оборотні прийшло в практику бухгалтерського обліку з економіки через судову сферу наприкінці XIX-го або початку XX-го ст. Вперше зазначені терміни з'явилися в Англії, у судових звітах, попавши туди з економічної літератури того часу. Пізніше в декількох судових справах також торкалися методів оцінки фіксованих (необоротних) і оборотних активів. Варто також відзначити, що одна з основних вигод, яка спонукала економістів та бухгалтерів того часу на поділ активів на основні й оборотні складається в можливості оцінки на підставі цього ліквідності господарюючого суб'єкта.

Економічна сутність і матеріально-речовий зміст основних засобів є визначальними характеристиками в окресленні їх значення для здійснення відтворювальних процесів, функціонування та розвитку будь-якого виробництва. Основні засоби визначають характер матеріально-технічної бази виробничої сфери на різних етапах її розвитку. Так як підприємства володіють майном невиробничого призначення, то до основних засобів відносять також житлові будинки, будівлі дитячих садків і ясел, поліклінік, їдалень, будинки відпочинку, спортивні споруди та інші об'єкти культурно-побутового призначення. Такі об'єкти називають невиробничими основними

засобами, вони сприяють створенню основного виробничого процесу, хоча є пасивними.

Проведений аналіз праць вітчизняних учених Сук А. К., Андрійчук В.Г. та зарубіжних - Сміт А., а також нормативної бази дає підставу стверджувати про відсутність єдності у термінології щодо основних засобів та фондів.

Сьогодні в економічній літературі часто зустрічаються ототожнення понять «основні засоби» чи «основні фонди», заміна одного поняття іншим, серед економістів немає єдиної думки щодо визначення змісту даних термінів, що в результаті призводить до значних ускладнень і плутанини. Так, ряд вчених вважають, що ці категорії мають різне значення. Л .К.Сук [69] стверджує, що ці поняття відрізняються насамперед тому, що основні засоби - це сукупність матеріально-речових цінностей, а основні фонди - це джерела формування основних і оборотних засобів. В. Г. Андрійчук [5] в свою чергу наголошує на тому, що ці поняття є тотожними.

Вважають, що одним з перших визначень терміну «основні фонди» є висловлювання А. Сміта про те, що «фондом є будь-яке накопичення продуктів землі і промислової праці» [67].

З облікової точки зору різниця між основними засобами та основними фондами існує. Коли вживається термін *основні засоби*, то мається на увазі така сукупність матеріальних активів, у якій кожен об'єкт ідентифікується, тобто може розглядатися окремо. В той час як термін *основні фонди* означає таку ж саму сукупність активів, але при цьому не має значення, які саме фізичні одиниці складають цю множину. Точніше, під основними фондами навряд чи можна розуміти множину як таку – це величина, злита у єдине ціле. Інакше кажучи, *основні засоби* – це об'єкти, що розглядаються диференційовано, а *основні фонди* – це величина інтегрована: в групу, підгрупу, цілу сукупність груп і підгруп. У податковому обліку основні засоби прийнято називати основними фондами. Це не випадково, оскільки, на відміну від бухгалтерського обліку, де фінансовий аспект переплітається з

управлінським, де вартість не розглядається у відриві від об'єктів, що становлять цю вартість, податковий облік оперує тільки вартісними категоріями (за винятком об'єктів, що складають першу групу ОЗ).

Протягом останніх років відбувалася інтеграція вітчизняного бухгалтерського обліку до світових стандартів. Для з'ясування відповідності вітчизняних джерел світовим щодо визначення терміну «основні засоби», звернемося до прийнятого у світовій практиці бухгалтерського обліку Міжнародного стандарту фінансової звітності №16 «Основні засоби». Відповідно до останнього «основні засоби - це матеріальні активи, які:

- а) використовуються компанією для виробництва;
- б) очікується використовувати протягом більш ніж одного періоду.

Співставивши дане визначення з тим, що пропонує національна система бухгалтерського обліку, зокрема НП(с)БО №7 «Основні засоби», можна стверджувати, що національні стандарти є ідентичними міжнародним, чого, на жаль, не можна сказати стосовно податкового обліку.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", основні засоби - матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [58].

За Податковим кодексом під основними засобами розуміються матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр, що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Основні засоби, як правило, займають значну роль у діяльності підприємств. Від їх якості, вартості, технічного рівня, ефективності використання багато в чому залежать кінцеві результати діяльності підприємства: випуск послуг, їх собівартість, прибуток, рентабельність, стійкість фінансового становища.

Дослідимо різноманітні визначення основних засобів, що наводяться в економічній літературі, і зробимо висновок про те, яке з них найбільшим чином відображає сутність даної категорії, тобто є найправильнішим (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення терміну „основні засоби” в різних літературних джерелах

<i>№</i>	<i>Джерело</i>	<i>Визначення, поняття</i>
1	2	3
1	Бойчик І. М. Економіка підприємства/ Бойчик І. М., Харів П.С., Хопчан М. І. – Львів::В-во "Сподом".- 1998. - 212 с. [13]	Основні засоби - це засоби праці, які мають вартість, функціонують у виробничому процесі тривалий час не змінюючи при цьому своїх форм і розмірів, а свою вартість переносять на вартість готової продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань. (с.48)
2	Бойчик І. М. Економіка підприємства. Навч. посіб./ Бойчик І.М. -К.:Атіка, 2004. - 480с. [13]	Основні фонди підприємства - це засоби праці, які функціонують у виробничому процесі тривалий час (понад один рік) не змінюючи при цьому своїх розмірів, мають вартість не меншу від встановленої державою межі і переносять її на вартість готової продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань. (с.101).
3.	Бойко В. М., Вашків П.Г. Бізнес: словник-довідник. / К.:Укр., 1995. [12]	Основні засоби - це сукупність засобів праці, які функціонують у сфері матеріального виробництва у незмінній натуральній формі протягом тривалого часу та переносять свою вартість на заново створений продукт частинами в міру їх зношення. (с.103)
4	Бухгалтерський облік / под. ред. Безруких П.С. М. Бухгалтерський облік, 1996. [9]	Основні засоби (фонди) є сукупністю матеріально-речових об'єктів і цінностей, що діють в незмінній натуральній формі протягом тривалого періоду. (с.70)
5	Економічний словник - довідник: за ред. проф. Мочерного С. В. - К.: Феміна, 1995.[50]	Основні фонди використовуються тривалий час і переносять свою вартість на продукт частинами, в міру фізичного зношування у вигляді амортизаційних відрахувань. (с.43)
6	Ткаченко Н. М., Бухгалтерський облік на підприємствах з різними формами власності. - К: ВТОВ "А.С.К.,1996 [71]	Основні засоби підприємства - це сукупність засобів праці матеріально-майнових цінностей, що функціонують в натуральній формі як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері. (с.104)

Продовження табл. 1.1

1	2	3
7	Райсберг Б.А. Современный экономический словарь. / Райсберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцева Є.Б. - М.: ИНФРА, 1996.	Основні засоби (фонди) - засоби, що використовуються у виробництві протягом тривалого періоду часу та мають тривалі строки амортизації. (с.229).
8	Економіка підприємства: навчально - методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Г.О. Швиданенко, С. Ф. Покропивний, С. М. Клименко та ін. - К.: КНЕУ, 2000. - 248с.[82]	Основні фонди - це засоби праці, які мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживчій формі, а їхня вартість переноситься конкретно працею на виготовлену продукцію(платні послуги) частинами в міру спрацювання. (с.59)
9	Экономика предприятия :учебник для вузов /Л. Я.Аврушков, В.В. Адамчук, О.В. Антонова и др. : под ред. проф. В. Я. Герфинкела, проф. В. А Швандара 2-е издание - М. .Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. -742 с. [1]	Основные фонды - это материально-вещественные ценности, действующие в неизменной натуральной форме в течении длительного периода времени и утрачивающие свою стоимость по частям. (с.206)
10	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", затверджене наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27.02.2000 р. (із змінами і доповненнями) [58]	Основні засоби - матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання(експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).
11	Мельник Л. Г. Економіка підприємства: Конспект лекцій: навч. посібник. / Мельник Л. Г., Карінцева О. І. - Суми: ВДТ „Університетська книга”, 2003.- 412 с. [47]	Основні засоби - матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання(експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). (с.216)
12	Островитянов К.В. Політична економія: Підручник./ [Островитянов К.В., Шепілов Д.Т., Леонтьев Л.А., Лаптев І.Д., Кузьмінов І.І., Гатовський Л.М.]. - К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1954.- 595с. [54]	Основним капіталом називається та частина продуктивного капіталу, яка, цілком беручи участь і виробництві, переносить свою вартість на продукт не відразу, а частинами, протягом ряду періодів виробництва. (с.141)

Продовження табл. 1.1

1	2	3
13	Економіка підприємства.: підручник //за ред. С.Ф. Покропивного, вид 2.- К.:КНЕУ, 2001. - 528 с.	Основні фонди - це засоби праці, які мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживчій формі, а їхня вартість переноситься конкретною працею на виготовлену продукцію (платні послуги) частинами в міру спрацювання. (с.101)
14	Податковий кодекс України [57]	Основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) (ст.14)
15	Економіка підприємства: навч. пос. / за ред. Шегди Л. Г. - К.: "Знання прес", 2002 [83]	Основні фонди - це засоби праці, які беруть участь у процесі виробництва упродовж тривалого періоду, при цьому не змінюють своєї натурально-речової форми і переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції частинами. (с.128)
16	Філімоненко О.С. Фінанси підприємств: Навч. посіб. / Філімоненко О.С. -2-е видання, переробл. І допов. - К.:МАУП, 2004. -328 с. [74]	Основні фонди - це вартість матеріально-речових цінностей, що використовуються підприємствами у виробничій та невиробничій сферах діяльності тривалий час (понад рік). (с.229)
17	Макаровська Т. П. Економіка підприємства: Навч. посіб. для вищ. навч. закл./ Макаровська Т. П., Бондар Н.М. -К.: МАУП, 2003. - 304 с. [43]	Основні фонди - це засоби праці, які неодноразово беруть участь у виробничому процесі, не змінюючи при цьому своєї первинної форми, (с. 48)
18	Солонінко К.С. Економічна теорія: Навчальний посібник для підготовки студентів до бакалаврського іспиту з економічних теоретичних дисциплін. / [Солонінко К.С., Возна Л.Ю., Горобчук Т.Т., Ущаповський Ю.В.] - Житомир: ЖДТУ, 2003. - 406 с. [68]	Основний капітал - засоби виробництва, які використовуються відносно тривалий період часу, приймають участь у декількох і більше виробничих циклах і переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції у вигляді амортизаційних відрахувань. (с.75)

Закінчення таблиці 1.1

1	2	3
19	Основи економічної теорії: Підручник за ред. проф. С.В. Мочерного. - Тернопіль: АТ "Тарнекс", 1993.- 668 с. [50]	Основними фондами називається частина продуктивних виробничих фондів, яка переноситься на продукт не відразу, а протягом ряду циклів виробництва. (с.257)
20	Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: Навч. посібник. 2-ге видання, перероб., доп. Житомир: ЖІТІ, 2001.300 с. [75]	Основні засоби - засоби праці, які багаторазово беруть участь у виробничому процесі, зберігаючи при цьому свою первісну матеріально-речову форму і поступово зношуючись, переносять свою вартість на заново створений товар. (с.51)
21	Шваб Л. І. Економіка підприємства: Навч. посібник. / Л.І. Шваб - Житомир: ЖДТУ, 2004. - 459 с. [80]	Основні фонди - це засоби праці, які мають вартість і функціонують тривалий час у своїй незмінній споживчій формі, а їх вартість переноситься конкретною працею на вартість продукції, що виробляється, (робіт, що виконуються, послуг, що надаються) частинами в міру спрацювання. (с.98)
22	Сук Л.К. Облік капітальних вкладень . Бухгалтерія в сільському господарстві. - 1998. №8. С. 2-12. [69]	Основні засоби - це сукупність матеріально-речових цінностей, а основні фонди - це джерела формування основних і оборотних засобів.
23	Економіка підприємств: підручник / Ф. В. Горбонос [и др.]. - К. : Знання, 2019. - 463 с.. [18]	Основні фонди - це засоби праці, які беруть участь у виробничому процесі впродовж декількох циклів, виконують одну й ту саму виробничу функцію і не змінюють натурально-речову форму, їх вартість переноситься конкретною працею на новостворений продукт, що виробляється частинами в міру спрацювання.
24	Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2019. 488 с. [17]	Основні фонди - це засоби праці, що беруть участь у виробництві тривалий час (більше 365 днів), не змінюють своєї речовинної форми і переносять свою вартість на щойно виготовлений продукт частинами, по мірі їх зносу (шляхом амортизаційних відрахувань).
25	Гринчуцький В. І. Економіка підприємства: навч. посібник / В.І. Гринчуцький, Е.Т. Карапетян, Б.В. Погрішук. - К.: Центр учбової літератури, 2019. - 304 с. [20].	Основні фонди - це частина засобів виробництва, які діють у процесі виробництва протягом тривалого періоду часу, зберігають при цьому впродовж усього періоду натурально-речовинну форму і переносять свою вартість на продукцію по частинах у міру зносу у вигляді амортизаційних відрахувань. Згідно з системою бухгалтерського обліку, до основних фондів відносяться засоби праці з терміном служби більше 12 місяців чи протягом нормального виробничого операційного циклу.
26	Іванілов О. С. Економіка підприємства. К. : Центр учбової літератури, 2009. - 728 с.. [27]	Основні фонди — це засоби праці, які мають вартість, функціонують у виробничому процесі тривалий час, не змінюючи при цьому своїх форм і розмірів, а свою вартість переносять на вартість готової продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань.

Отже, беручи до уваги вищесказане, можна говорити про те, що суть основних засобів як економічної категорії проявляється в наступному:

- незмінності натурально-речової форми засобів праці;
- особливості участі у виробничому циклі;
- наявності і єдності споживчої вартості; особливостях перенесення вартості на готову продукцію;
- специфіці економічної і соціальної функцій галузі.

Розвитку теорії та практики формування та використання основних засобів на підприємстві сприяли роботи як західних економістів, так і вітчизняних. Всі автори, які були в центрі нашого дослідження, дають приблизно одностайне трактування поняття "основні засоби", але найбільш повне, на нашу думку, дане Бойчиком І.М., а саме:

Основні засоби підприємства - це засоби праці, які функціонують у виробничому процесі тривалий час (понад один рік) не змінюючи при цьому своїх розмірів, мають вартість не меншу від встановленої державою межі і переносять її на вартість готової продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань[13].

В економічній теорії основні засоби зустрічаються під назвою „основний капітал”, що, на нашу думку є більш вдалим, якщо основні засоби розглядати як складову всього капіталу підприємства, але з точки зору їх ролі у виробничому процесі - вони виступають саме як засоби, тому термін „основні засоби” є більш прийнятним для економіки підприємства та бухгалтерського обліку.

Головними ознаками основних засобів є:

- термін їх експлуатації (більше одного календарного року)
- вартість і спосіб її перенесення.

Об'єкт основного засобу визнається активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство буде отримувати в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням активу, та його оцінка може бути достовірно визначена. Об'єктами основних засобів є:

- закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього;
- конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій;
- відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс - певну роботу тільки в складі компонентів, а не самостійно;
- інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, яка контролюється підприємством.

Основні засоби як одна зі складових національного багатства країни, є матеріальними активами, що утримуються з метою використання у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій. Технічний рівень основних засобів та частка їх активної частини в структурі визначають темпи розвитку суспільного виробництва і його економічну ефективність.

Метою формування основних фондів є забезпечення матеріальних умов для здійснення господарської діяльності підприємства, виконання виробничих функцій, підтримки розвитку соціальної сфери, забезпечення ефективності господарювання підприємства.

Основні фонди класифікуються за рядом ознак (рис. 1.1).

Розглянемо дану класифікацію більш детально. *Залежно від цільового призначення та характеру використання у процесі виробництва основні засоби підрозділяються на:*

Виробничі основні засоби — це засоби, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або сприяють його здійсненню. До них належать будівлі, споруди, силові машини та устаткування, передавальні пристрої, транспортні засоби, робоча худоба, багаторічні насадження, інші основні засоби, що діють у сфері матеріального виробництва. Виробничі основні

засоби є частиною основних засобів, яка бере участь у процесі виробництва тривалий час, зберігаючи при цьому натуральну форму. Вартість основних виробничих засобів переноситься на вироблений продукт поступово, частинами, у міру використання. Поновлюються основні виробничі засоби через капітальні інвестиції.

Рис. 1.1. Класифікація основних фондів підприємства

Невиробничі основні засоби — це засоби, що не беруть безпосередньої або побічної участі у процесі виробництва та передбачені для обслуговування потреб житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, освіти, культури. До них належать споруди, будівлі, машини, обладнання, апарати та інші засоби, що використовуються в невиробничій сфері. Невиробничі основні засоби — це житлові будинки та інші об'єкти соціально-культурного й побутового обслуговування, які не використовуються у господарській діяльності і перебувають на балансі підприємства. На відміну від виробничих основних засобів невиробничі

основні засоби не беруть участі в процесі виробництва і не переносять своєї вартості на вироблений продукт. Відтворюються вони тільки за рахунок прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства. Незважаючи на те, що невиробничі основні засоби безпосередньо не впливають на обсяг виробництва, збільшення цих засобів пов'язане з поліпшенням добробуту працівників підприємства. Це в кінцевому рахунку позитивно позначається на результатах діяльності підприємства, на зростанні продуктивності праці.

Основні виробничі засоби за участю у виробничому процесі прийнято ділити на дві частини: *активну і пасивну частину*. До активної частини основних засобів відносять ті засоби, які беруть безпосередню участь у виробничому процесі (машини і устаткування). До пасивної ж частини основних засобів відносять ті засоби, які забезпечують нормальне функціонування виробничого процесу. В середньому по виробництву активна частина основних засобів складає 60%, а пасивна частина –40% від всього складу основних засобів.

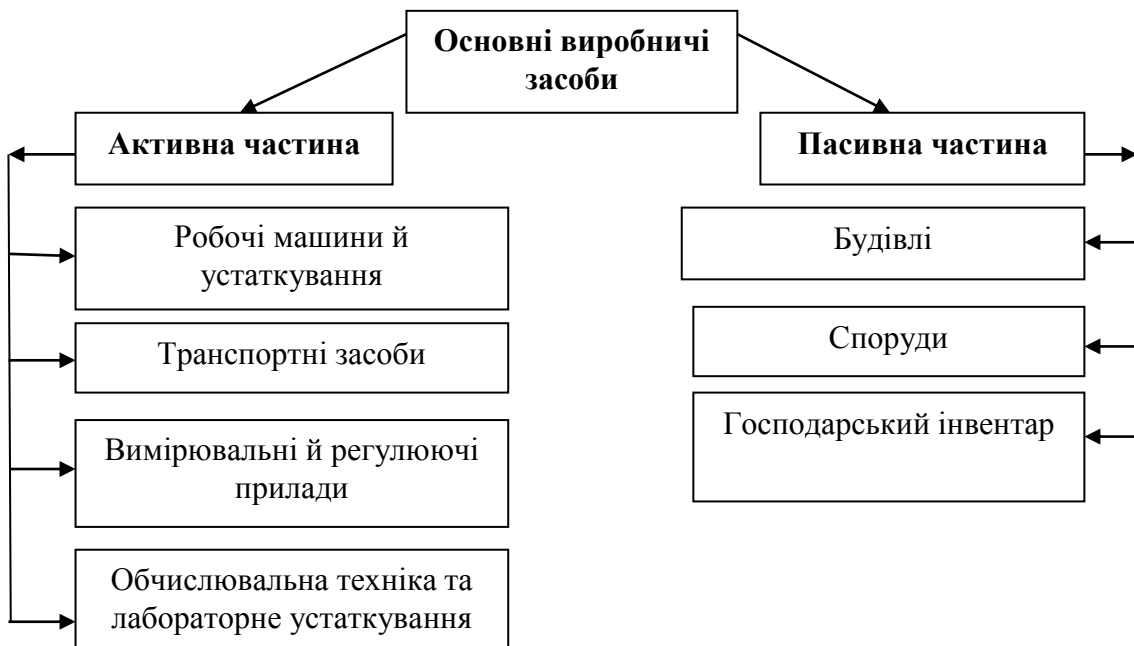

Рис. 1.2.Склад основних виробничих засобів підприємства

За галузевою належністю основні засоби поділяються на засоби промисловості, будівництва, сільського господарства, транспорту, зв'язку та ін.

За натурально-речовинним складом основні виробничі засоби поділяються на будівлі, споруди, передавальні пристрої, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти і приладдя, виробничий та господарський інвентар, робочу та продуктивну худобу, багаторічні насадження; капітальні витрати на поліпшення земель, інші основні засоби.

Матеріальний склад основних засобів підприємства розглянемо через типові групування основних засобів, що використовується чинними системами бухгалтерського обліку та статистики.

Отже, до основних засобів належать:

Будівлі - будівельні об'єкти, призначені для створення необхідних умов праці. Тут розміщуються основні, допоміжні та обслуговуючі виробництва, лабораторії, управлінській апарат підприємства тощо.

Споруди - інженерно-будівельні об'єкти, призначені для здійснення технічних або технологічних функцій, пов'язаних з виробництвом. Це насосні станції, тунелі, мости, очисні споруди, естакади тощо.

Передавальні пристрої За їх допомогою передається енергія різних видів: електрична, теплова, механічна, а також рідкі й газоподібні речовини. Це нафтопроводи, газопроводи тощо.

Машини та обладнання:

а) силові машини і устаткування, призначені для виробітку та перетворення енергії - генератори, двигуни тощо;

б) робочі машини та устаткування, які використовуються безпосередньо для роботи з предметом праці - верстати, преси, молоти тощо;

в) вимірювальні та регулюючі пристрої, лабораторне обладнання;

г) обчислювальна техніка;

д) інші машини й обладнання.

Транспортні засоби - для транспортування вантажів і людей у межах підприємства та поза ним.

Інструменти всіх видів та оснащення, що кріпиться до машин і призначене для обробки виробів.

Виробничий та господарський інвентар - для полегшення виробничих операцій: робочі столи, верстати, тара для зберігання сипких речовин; інвентар конторського призначення: шафи, столи, інші офісні меблі, комп'ютери, копіювальна техніка тощо.

Інші основні засоби — бібліотечні засоби, малоцінні необоротні матеріальні активи, тимчасові споруди, інвентарна тара, предмети прокату, природні ресурси.

Для бухгалтерського обігу основні засоби поділяються, відповідно до положення (стандарту) 7 "Основні засоби", на 9 груп: земельні ділянки; капітальні витрати на поліпшення земель; будинки, споруди та передавальні пристрої; машини та обладнання; інструменти, прилади, інвентар (меблі); транспортні засоби; робоча і продуктивна худоба; багаторічні насадження; інші основні фонди [58].

Відповідно до Податкового кодексу необоротні матеріальні активи класифікуються за 16 групами та переносять свою вартість на продукцію через визначений строк експлуатації запропонованими кодексом методами (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів і мінімально допустимих строків їх амортизації відповідно до Податкового кодексу

<i>Групи</i>	<i>Мінімально допустимі строки корисного використання, років</i>	<i>Методи амортизації</i>
1	2	3
група 1 – земельні ділянки	–	немає
група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15	будь-який
група 3 – будівлі,	20	будь-який
споруди,	15	
передавальні пристрої	10	
група 4 – машини та обладнання	5	прискорене зменшення ЗВ вартості

з них: електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 гривень	2	
група 5 – транспортні засоби	5	прискорене зменшення залишкової вартості
група 6 – інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4	будь-який
група 7 – тварини	6	будь-який
група 8 – багаторічні насадження	10	будь-який
група 9 – інші основні засоби	12	прямолінійний, виробничий
група 10 – бібліотечні фонди	-	будь-який
група 11 – малоцінні необоротні матеріальні активи	-	будь-який
група 12 – тимчасові (нетитульні) споруди	5	прямолінійний, виробничий
група 13 – природні ресурси	-	не нараховується
група 14 – інвентарна тара	6	прямолінійний, виробничий
група 15 – предмети прокату	5	прямолінійний, виробничий
група 16– довгострокові біологічні активи	7	будь-який

Також основні засоби в економічній літературі поділяють на нерухоме та рухоме майно.

Аналіз свідчить, що в науковій літературі визначення поняття нерухомого майна здійснюють одним з двох шляхів: 1) визначають

нерухомість як суто фізичний об'єкт; 2) розглядають це поняття з врахуванням юридичних відносин, які формуються щодо неї.

Прикладом першого підходу є позиція Г. Харісона, який зазначає, що нерухомим майном є земля як фізичний об'єкт і все, що з нею тісно пов'язане (знаходиться на ній).

В. Мягков та Е. Платанова визначають нерухомість як ділянку території з належними їй природними ресурсами (грунтом, водою, іншими мінеральними і рослинними ресурсами), а також будівлями та спорудами. Аналіз робіт дає можливість свідчити, що подібним чином нерухомість розглядається більшістю спеціалістів.

Наведені визначення розглядають нерухомість суто як фізичний об'єкт і базуються на наступних моментах. По-перше, як основа нерухомості розглядається земельна ділянка, в тому числі її природні компоненти такі як надра, водні об'єкти, ліси, багаторічні насадження тощо. По-друге, нерухомість включає в себе об'єкти, які мають із земельною ділянкою міцний зв'язок (будівлі, споруди тощо), причому дуже часто у визначеннях зазначається про неможливість переміщення нерухомості без значної шкоди для її призначення. Однак останнє твердження сьогодні піддається критиці - існують такі об'єкти нерухомого майна, які можуть бути фізично переміщені (гаражі, павільйони, дачні будинки, пересувні споруди тощо), адже переміщення їх не впливає на їхні фізичні властивості. За існуючих технологій переміщення таких нерухомих об'єктів не завжди пов'язане зі шкодою, а навпаки, може призвести до отримання додаткових вигод і переваг. Виходячи з цього Е. О. Грицюк підкреслює, що будинки, споруди та інша нерухомість, яка пов'язана із земельною ділянкою, характеризуються не просто фізичною прикріпленістю до неї, а існуванням більш глибокої єдності. Така єдність виявляється як на фізичному рівні (полягає в тому, що фізичне переміщення об'єктів є утрудненим), так і на правовому, і економічному [21, с.241].

Другий підхід до визначення нерухомого майна бере до уваги комплекс правових відносин, який обумовлює особливості проведення операцій із ним.

На думку деяких вчених, правова єдність землі з іншою нерухомістю є похідною від фізичної. Вона виявляється у юридичному принципі непереміщуваності об'єктів нерухомості без відповідної реєстрації на новому місці. Для правової практики переміщення об'єкту нерухомості є його правове знищення на одній земельній ділянці і правове створення на іншій.

Наведемо деякі з визначень, що належать до другого підходу: „Нерухомість - це земельна ділянка та фізичні, матеріальні і не пристосовані допереміщення об'єкти (будівлі, споруди), тісно пов'язані і землею. Нерухоме майно містить комплекс прав і вигод, нерозривно пов'язаних із власністю на нерухомість як матеріальний об'єкт”; „Нерухомість - це земельна ділянка, вільна від забудови, або земельна ділянка та поліпшення на ній, обтяжена правами - правом власності та іншими майновими правами”. Такий підхід до визначення нерухомості запозичений із зарубіжних країн і відповідає тому, що фігурує в цих країнах під терміном „право власності на нерухомість” [35, с.152].

Порівняємо два розглянуті підходи. В рамках першого розглядаються лише фізичні характеристики нерухомості. Досліджуючи фізичні об'єкти, тобто земельну ділянку (її топографію, характеристики ґрунту, рослинність і підземні води, комунікації) та споруди на ній (площу і об'єм, якість будівельних матеріалів, рівень фізичного і функціонального зносу та інші параметри) ми матимемо досить багато необхідної для оцінки інформації. Разом з тим, ця інформація не дозволить скласти конкретне уявлення щодо вартості об'єкту оцінки, оскільки його корисність значною мірою визначається правами на цей об'єкт.

Рухоме майно - матеріальні об'єкти, які можуть бути переміщеними без заподіяння їм шкоди. До рухомого майна належить майно у матеріальній формі, яке не є нерухомістю. До рухомого майна як правило відносяться об'єкти основних засобів, що належать до третьої та четвертої груп основних

засобів. Найбільш об'єктом оцінки, що часто зустрічається, є товари в обороті, а також обладнання, меблі, прилади, інвентар. Основний підхід – порівняльний.

На відміну від нерухомого майна, де кожен об'єкт володіє унікальними властивостями, що ускладнює підбір аналогів, рухоме майно, як правило, є об'єктом масового виробництва, що спрощує процедуру оцінки. При цьому важливо враховувати стан рухомого майна, умови зберігання, а також достовірність джерел інформації про ціни продажів на аналогічне рухоме майно.

Проведення оцінки рухомого майна здійснюється у відповідність з національним стандартом №1, а також, у разі наявності частки державної або комунальної власності, у відповідність з Методикою оцінки майна, затвердженої Постановою КМУ № 1891 від 10.12.2003 р.

1.2. Економічний механізм відтворення основних засобів підприємства

Одним із найважливіших факторів збільшення обсягів виробництва продукції на промисловому підприємстві, здобуття ним конкурентоспроможної позиції на ринку є забезпеченість його основними засобами в необхідній кількості та асортименті, а також повніше й ефективніше їх використання. Забезпеченість підприємства основними засобами, їх технологічний стан та рівень ефективності використання безпосередньо впливає на загальний фінансовий стан, конкурентноздатність продукції, обсяги виробництва продукції, а також на показники її якості, сортності, асортиментності.

На сьогоднішній день дана проблема є достатньо актуальною та потребує не тільки обговорення, але й реального вирішення. Так, за даними статистичної звітності більшість українських підприємств застосовують зношене, застаріле обладнання (середній коефіцієнт зношеності основних

засобів майже досягає 50%) та фактично не відбувається інтенсивного оновлення основних засобів (середній коефіцієнт введення ОЗ навіть не досягає 10%).

В процесі експлуатації основні засоби поступово втрачають частину своїх корисних властивостей, внаслідок фізичного або морального старіння. Цей процес називається зносом основних засобів. Зі зносом нерозривно пов'язаний процес амортизації, що є поступове перенесення вартості об'єкту, що амортизується, на витрати підприємства.

Розрізняють два види зносу основних засобів — фізичний і моральний.

Фізичний знос — це поступова втрата основними засобами споживної вартості в процесі експлуатації, тобто суто матеріальний знос їх окремих елементів. Фізичний знос залежить від багатьох факторів, зокрема: особливостей технологічного процесу; якості обслуговування основних засобів; кваліфікації робітників та їхнього ставлення до основних засобів у процесі використання, інтенсивності та умов їх використання. Розрізняють повний і частковий знос основних засобів. Повний знос передбачає повну заміну зношених основних засобів шляхом нового капітального будівництва або придбання нових основних засобів.

Частковий знос компенсується здійсненням капітального ремонту основних засобів.

Моральний знос — це знос основних засобів внаслідок створення нових, прогресивніших і економічно ефективних машин та устаткування. Поява досконаліших видів устаткування з підвищеною продуктивністю робить економічно доцільною заміну діючих основних фондів іще до їх фізичного зносу.

Несвоєчасна заміна морально застарілих основних виробничих засобів призводить до того, що собівартість підвищується, а якість знижується порівняно з продукцією, виготовленою на досконаліших машинах та устаткуванні.

Під впливом кризових явищ і тенденцій промисловість України загальмувала свій розвиток. Спрацювання основних фондів досягли критичної позначки 50%, половина промислового устаткування вичерпала свій ресурс і має вік у 20 і більше років. Сьогодні економіка України позбавлена інвестиційних і реноваційних можливостей для ефективного оновлення основних фондів. За таких умов необхідною і доцільною є реалізація заходів щодо державної підтримки інвестиційного забезпечення відтворення основного капіталу промислових підприємств, яка має на меті широку модернізацію реального сектора економіки на інноваційній основі. Реалізації програм оновлення основних фондів заважає також недосконалий механізм амортизації, який фактично гальмує реноваційні процеси в економіці.

На вирішення окреслених завдань спрямовано чимало наукових праць провідних науковців. Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми показав, що недостатність інвестування в основні засоби виробництва пов'язана із такими чинниками: обмеженістю власних інвестиційних коштів підприємства, невідповідністю амортизаційної політики країни процесам відтворення основних виробничих засобів [1], недостатністю інноваційного спрямування в інвестування основних засобів [2], відсутністю державного регулювання інвестиційних процесів [5]. Проте і досі не вистачає системних досліджень, присвячених виробленню науково обґрунтованих рекомендацій щодо стимулювання оновлення основного капіталу з використанням широкого спектра внутрішніх (власних) і зовнішніх (залучених) джерел інвестицій.

Основні фонди - це основа процесу виробництва на будь-якому підприємстві. Вони беруть безпосередню участь у процесі перетворення предмета праці в готову продукцію, слугують для створення нормальних умов здійснення виробничого процесу. Отже, відсутність основних фондів унеможливорює виробництво продукції (робіт, послуг).

Але в умовах ринкових відносин для підприємства важливо не просто забезпечити виробничий процес всіма необхідними основними фондами, але й своєчасно їх оновлювати.

Для нормального функціонування підприємства, необхідна наявність визначених засобів і джерел їх фінансування. Основні виробничі фонди, що складаються з будинків, споруд, машин, знарядь й інших засобів праці, беруть участь у процесі виробництва, є основою діяльності підприємства. В умовах ринкової економіки початкове формування основних засобів, їх функціонування і розширене відтворення здійснюється при участі фінансових ресурсів, за допомогою яких утворюються і використовуються грошові фонди цільового призначення, що опосередковують придбання, експлуатацію і відновлення засобів праці.

Основні засоби являють собою нагромаджене суспільне багатство. Вони знаходяться у безперервному русі, зміні й удосконаленню. Розширення, підтримання належного функціонального стану і раціональне використання основних засобів значною мірою визначають обсяг виробництва, можливість росту і підвищення його ефективності. Таким чином, розвиток підприємства, покращення показників господарської діяльності потребує постійного нарощування основних засобів.

У процесі господарської діяльності кругообіг основних виробничих засобів проходить три стадії. На першій стадії кругообігу основних виробничих засобів втрачається споживча вартість засобів праці, їхня вартість переноситься на вартість готової продукції. На другій стадії відбувається перетворення частини основних виробничих засобів, які перебували в продуктивній формі, на грошові кошти через нарахування амортизаційних відрахувань. На третій стадії в процесі виробництва відбувається поновлення споживчої вартості частини основних виробничих засобів. Це поновлення здійснюється заміною зношених основних виробничих засобів на нові за рахунок нарахованого зносу основних засобів.

Процес безперервного поновлення (відновлення) основних засобів називають відтворенням. Відтворення буває *просте* та *розширене*.

Просте відтворення основних засобів — це їх відновлення в тому самому обсязі, у якому вони були зношені та вибули. Воно здійснюється шляхом заміни окремих зношених частин основних засобів шляхом ремонтів або придбання нових засобів на заміну зношених. Головним джерелом простого відтворення основних засобів в умовах переходу до ринкових відносин є амортизаційні відрахування.

Ремонт основних фондів — це усунення ушкоджень, поломок, вад основних засобів з метою відновлення їх експлуатаційних якостей. Розрізняють поточний, середній і капітальний ремонти основних засобів.

Поточний ремонт — це ремонт, при якому замінюються зношені деталі машин, устаткування, ліквідуються незначні дефекти, несправності і поломки з метою підтримки в робочому стані машин, устаткування тощо.

Середній ремонт — це ремонт, при якому замінюються зношені деталі, вузли, конструкції обмеженої номенклатури без повного розбирання об'єкта, що ремонтується.

Капітальний ремонт — це ремонт, що передбачає повне розбирання об'єкта, що ремонтується, заміну всіх зношених вузлів, деталей, конструкцій тощо з метою відновлення робочого ресурсу, поліпшення експлуатаційних показників об'єкта, що ремонтується

Розширене відтворення — це таке відтворення, яке передбачає розширення діючих основних засобів за рахунок збільшення їх кількості та поліпшення або придбання продуктивніших та економічних основних засобів. Розширене відтворення може здійснюватися у вигляді нового будівництва, технічного переозброєння, реконструкції або розширення діючих підприємств, модернізації обладнання або його придбання тощо. Основним джерелом розширеного відтворення основних засобів в умовах переходу до ринкових відносин та самофінансування підприємств є прибуток.

До нового будівництва належить будівництво комплексу об'єктів основного, підсобного й обслуговуючого призначення новостворюваних підприємств, будівель, споруд, а також філій і окремих виробництв, які після введення в експлуатацію перебуватимуть на самостійному балансі, що здійснюється на нових площах з метою створення нової виробничої потужності.

До розширення діючих підприємств належить будівництво додаткових виробництв на діючому підприємстві, а також будівництво нових і розширення діючих окремих цехів і об'єктів основного, підсобного й обслуговуючого призначення на території діючих підприємств або на площах, що до них прилягають, з метою створення додаткових або нових виробничих потужностей.

До реконструкції діючих підприємств належить переобладнання діючих цехів і об'єктів основного, підсобного й обслуговуючого призначення, як правило, без розширення діючих будівель і споруд основного призначення.

До технічного переозброєння діючих підприємств належить комплекс заходів щодо підвищення техніко-економічного рівня окремих виробництв, цехів і дільниць на основі впровадження передової техніки і технології, механізації й автоматизації виробництва, модернізації і заміни застарілого та фізично зношеного устаткування на нове, продуктивніше, а також щодо вдосконалення загальнозаводського господарства і допоміжних служб.

Технічне переозброєння діючих підприємств здійснюється, як правило, без розширення виробничих площ за проектами і кошторисами на окремі об'єкти або види робіт, що розробляються на основі техніко-економічного обґрунтування.

Ступінь оновлення основних засобів вимірюється відношенням суми основних засобів, що надійшли за аналізований період до їх кількості на кінець року.

Іноді може виникати *звужене відтворення основних засобів* - це таке відтворення, яке передбачає зменшення діючих основних засобів за рахунок їх ліквідації та списання або придбання менш продуктивніших основних засобів.

Будь-яке відтворення потребує фінансового забезпечення.

Організація господарської діяльності вимагає відповідного фінансового забезпечення [10]. На першому етапі таким забезпеченням є початковий капітал, що утворюється з внесків засновників підприємства і є статутним капіталом. Це найважливіше джерело формування майна будь-якого підприємства. Конкретні засоби утворення статутного капіталу залежать від організаційно-правової форми підприємства.

При створенні підприємства статутний капітал спрямовується на придбання основних фондів і формування оборотних коштів у розмірах, необхідних для ведення нормальної виробничо-господарської діяльності, вкладається в придбання ліцензій, патентів, ноу-хау, використання яких є важливим чинником при утворенні прибутку. Таким чином, початковий капітал інвестується у виробництво, в процесі якого створюється вартість, що виражається ціною реалізованої продукції. Після реалізації продукції вона приймає грошову форму - форму виручки від реалізації вироблених товарів, що надходить на розрахунковий рахунок підприємства.

Серед джерел фінансування відтворення основних засобів виділяють внутрішні та зовнішні. Внутрішні складаються з власних та залучених, зовнішні - з позичених та централізованих.

До власних джерел відносять амортизаційні відрахування, нерозподілений прибуток, кошти засновників, *до залучених* - внески членів трудового колективу, кошти від емісії акцій та цінних паперів, кошти від продажу майна підприємства, кошти від здавання основних засобів в оренду; *до позичених* - іноземні інвестиції, лізинг, банківські кредити та інші позики кошти страхових, венчурних, пенсійних та інших фондів, *до*

централізованих - кошти державного та місцевих бюджетів, кошти державних та позабюджетних фондів (гранти), кошти благодійних фондів.

Джерела фінансування також поділяють і за напрямками використання: ресурси, що спрямовуються на розширене відтворення основних засобів, ресурси, що спрямовуються на просте або розширене відтворення, ресурси, що спрямовуються на просте відтворення основних засобів [10].

Власні кошти підприємств складаються з амортизаційних відрахувань, нерозподіленого прибутку, надходжень від здачі майна в оренду, додаткового капіталу та ін. Нерозподілений прибуток є власним джерелом фінансового забезпечення відтворення основного капіталу. Він характеризує частину прибутку підприємства, отриманого в попередньому періоді й не використаного на споживання власниками та персоналом, яка реінвестується на розвиток підприємства. Необхідною умовою для наявності цього джерела є прибуткова діяльність підприємства.

Амортизаційні відрахування є одним з найважливіших джерел фінансування відтворення основних засобів, що дозволяє покращити їх склад і структуру, підвищити конкурентоспроможність випущеної продукції. Це джерело фінансування не оподатковується та зменшує розмір оподаткованого прибутку підприємств, не потрібні додаткові витрати, пов'язані з мобілізацією цих коштів. Розмір амортизаційних відрахувань залежить від норм амортизації та балансової вартості основних фондів. У практичній діяльності підприємства застосовують різні методи нарахування амортизаційних відрахувань, при цьому дотримуючись амортизаційної політики держави. Методи амортизації дозволяють регулювати інвестиційні процеси, знижувати податкове навантаження на підприємство.

Варто зазначити, що згідно із законодавством України підприємства всіх форм власності мають право проводити щорічну індексацію балансової вартості груп основних засобів. Цей процес визначає дійсну вартість відтворення залежно від рівня цін і впливає на обсяг амортизаційних відрахувань [5].

Амортизація – це процес перенесення вартості основних фондів на вартість новоствореної продукції з метою їх повного відновлення. Для відшкодування вартості зношеної частини основних фондів підприємства відраховують певні суми грошей відповідно до розмірів їх зносу (фізичного та морального), які включають до собівартості новоствореної продукції. Ці відрахування називаються амортизаційними. Після реалізації створеної продукції частина грошової суми, що відповідає перенесеній вартості основних фондів, відокремлюється та накопичується до певної величини, яка в основному відповідає первісній вартості основних фондів. Накопичені амортизаційні відрахування і є джерелом відновлення основних фондів. Амортизаційні відрахування здійснюються за певними нормами.

Норма амортизації – це встановлений річний (квартальний) відсоток відшкодування вартості зношеної частини основних фондів. Норми амортизації, які застосовуються на підприємстві, мають бути економічно обґрунтованими і спрямованими на своєчасне відшкодування основних фондів [19, с.112].

В сучасних умовах господарювання підприємства повинні здійснювати нарахування амортизації згідно Податкового кодексу України та згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 „Основні засоби” - в бухгалтерському обліку. Вибір методу нарахування амортизації є важливим елементом системи. Обираючи метод нарахування амортизації, підприємства мають звернути увагу на переваги та недоліки кожного з методів у певних виробничих умовах.

Згідно даних законодавчих актів підприємства можуть використовувати такі методи амортизації.

1) *Прямолінійний* – за цим методом річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на очікуваний період часу використання об'єкта основних засобів.

При використанні цього методу вартість об'єкта основних засобів списується однаковими частками протягом усього періоду його експлуатації.

Це найпоширеніший метод нарахування амортизації основних засобів підприємств і організацій.

Перевагами прямолінійного методу є, передусім, простота розрахунку амортизації, а також можливість рівномірного розподілу амортизації в кожному звітному періоді, що зручно для аналітичного обліку продукції яка випускається і реалізується.

Прямолінійний метод зручно використовувати для нарахування амортизації на такі об'єкти основних засобів як нерухомість.

Недоліки цього методу полягають в тому, що при його застосуванні не враховується моральний знос об'єкта, а також необхідність збільшення затрат на ремонт в останні роки експлуатації основних засобів в порівнянні з першими.

Річна Σ амортизації = Вартість, що амортизується / Очікуваний період використання об'єкта в роках. (1.1.)

Вартість, що амортизується = Первісна вартість – Ліквідаційна вартість;

2) *Зменшення залишкової вартості*, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року (або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації) та річної норми амортизації.

Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеню кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість.

Метод зменшення залишкової вартості засновується на тому, що новий об'єкт основних засобів дає велику віддачу на початку терміну експлуатації і тому економічно обґрунтовано нарахування більшої суми амортизації у першому році використання об'єкта і поступове її зменшення надалі. Цей метод слід використовувати у випадку, коли передбачається наявність ліквідаційної вартості.

Річна Σ амортизації = Залишкова вартість на початок року $\times$ Норма амортизації.

Залишкова вартість = Первісна вартість – Знос.

$$\text{Норма амортизації} = 1 - \sqrt[n]{\frac{\text{Лікв.вартість} - \text{Перв.вартість}}{\text{Перв.вартість}}}, \quad (1.2)$$

де n – кількість років очікуваного періоду використання об'єкта;

3) *Прискореного зменшення залишкової вартості*, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного періоду (або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації) та подвоєної річної норми амортизації. Річна норма визначається виходячи із норми амортизації, обчисленої за прямолінійним методом або діленням 100 на кількість років корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів.

Річна Σ амортизації = Подвоєна норма амортизації, розрахована за прямолінійним методом $\times$ Первісна вартість;

4) *Кумулятивний*, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнту. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишається до кінця очікуваного строку використання об'єкта основних засобів, на суму чисел років його корисного використання.

Сума чисел років – це сума порядкових номерів тих років, протягом яких функціонує об'єкт (наприклад, число років 5, сума чисел років дорівнює: $1+2+3+4+5 = 15$).

Кумулятивний метод амортизації, методи зменшення залишкової вартості та прискореного зменшення залишкової вартості – є методами прискореної амортизації основних засобів і найбільш привабливими для підприємств, оскільки протягом перших років експлуатації об'єктів (коли фактично нові) накопичується максимальна сума грошових коштів на придбання нових об'єктів за допомогою амортизації, що відноситься на собівартість виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг. При

цьому в останні роки експлуатації тих же об'єктів, коли збільшуються витрати на їх утримання і ремонт, сума амортизації, яка нараховується, незначна, що балансує витрати виробництва протягом терміну використання таких основних засобів.

Річна Σ амортизації = Вартість, що амортизується $\times$ Кумулятивний коефіцієнт.

Кумулятивний коефіцієнт = Кількість років до кінця експлуатації / Σ всіх років експлуатації;

5) *Виробничий*, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації.

Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, що амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити з використанням об'єкта основних засобів.

Виробничий метод нарахування амортизації доцільно застосовувати у разі, коли обсяги виконання робіт (виготовлення продукції, надання послуг) можуть бути визначені достатньо точно. Для розрахунку річної планової суми амортизації здійснюється наступний розрахунок:

Сума амортизації = Плановий випуск продукції за рік $\times$ Виробнича ставка амортизації.

Виробнича ставка амортизації = Вартість, що амортизується / Загальний плановий випуск продукції;

Проаналізувавши методи нарахування амортизації основних засобів, слід зазначити, що жоден з цих методів не дає однозначної відповіді на проблему розподілу амортизованої вартості.

Тому при виборі підприємством методу амортизації слід враховувати такі положення:

1) якщо основні засоби приносять більше доходу на початку строку корисного використання, то слід застосовувати методи прискореної амортизації. Це пояснюється тим, що в перші роки експлуатації

продуктивність є найбільшою, а в кінці строку експлуатації - зростають витрати на ремонт;

2) якщо майбутня динаміка доходу тісно пов'язана з фактичним обсягом випуску продукції впродовж строку корисного використання, то слід використовувати виробничий метод;

3) у випадку неможливості передбачення з достатнім ступенем надійності динаміки наступних витрат метод нарахування амортизації може бути обраний, виходячи з простоти розрахунків, що сприяє зниженню витрат на ведення обліку [10].

Сьогодні амортизаційна політика є діючим інструментом активізації інвестиційних процесів, вона повинна забезпечити надійне внутрішнє джерело фінансування капітальних вкладень. Статистичні данні свідчать, що саме у розвинених країнах за рахунок амортизації на підприємствах формується до 80% інвестицій .

На підприємстві амортизаційна політика сьогодні не створює мотивації до швидкого відновлення основних фондів і накопичення необхідних для відтворення основних фондів фінансових ресурсів. Тому на сучасному етапі результати впровадження механізму амортизації є дуже скромними. Недоліками амортизаційної політики підприємств є наступні:

- підприємствами (при наявності серед них великої кількості збиткових) використовується прискорена амортизація, хоча вона зможе дати перевагу лише рентабельним підприємствам;
- скорочення числа норм амортизації, що використовуються при нарахуванні амортизації, порушило економічно обгрунтовані строки їхнього відтворення;
- для більшості видів основних фондів підприємств норми амортизації необгрунтовано завищенні;
- амортизація нараховується від залишкової, а не відновленої вартості основних фондів; все це призводить до продовження амортизаційного періоду, а також строків окупності капітальних вкладень [17].

Зростає *роль кредитів* банків та інших позик. Слід зазначити, що і в умовах розвитку кредитування банки віддавали перевагу напрямам бізнесу з швидким обігом коштів.

Взагалі кредит - це кошти та матеріальні цінності, які надаються резидентами або нерезидентами у користування юридичним або фізичним особам на визначений строк та під процент.

Нині кредит має велике значення. Він акумулює вільний капітал, обслуговує прилив капіталу, що забезпечує відтворювальний процес. Також кредит прискорює процес грошового обігу, забезпечує проведення страхування, інвестування та ін.

Велике значення для нормального функціонування всієї економічної системи в цілому мають державний і міжнародний кредит. Державним кредитом називають сукупність кредитних відносин, у яких позичальником або кредитором є держава, місцеві органи влади стосовно громадян і юридичних осіб. Державний кредит виражає відносини в грошовій формі між державою, з одного боку, і фізичними або юридичними особами, з іншого, частіше усього з банками, страховими компаніями і підприємцями. Кредит буде державним у тому випадку, коли в якості учасника позичкової угоди є центральний уряд або місцеві органи влади. У цьому відношенні його можна порівняти з іншими формами кредиту, у першу чергу, з банківським, де обов'язковим учасником позичкової угоди є банк.

Знижується частка централізованого фінансування за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, що є закономірним в умовах ринкової економіки. Бюджетні кошти повинні застосовуватися для фінансування інвестицій в об'єкти соціальної інфраструктури, а також в такі проекти, які носять інноваційний характер і існує потреба фінансування їх закінчення.

Частка коштів іноземних інвесторів в структурі інвестицій в основний капітал незначна. Це пояснюється високим рівнем інвестиційного ризику в Україні, який зумовлюється нестабільністю економічної та політичної

ситуації, високим рівнем тінізації економіки, недосконалістю законодавчої бази, що регулює діяльність суб'єктів підприємництва в Україні [1].

Більша частина інвестицій в основний капітал фінансується за рахунок коштів приватного сектору. Основним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал в Україні є власні кошти підприємств та організацій. У формуванні основних засобів шляхом відтворення значна роль відводиться капітальним вкладенням. Капітальні вкладення - це витрати на створення нових, реконструкцію і технічне переозброєння діючих основних засобів. За допомогою капітальних вкладень здійснюється як просте, так і розширене відтворення основних засобів. За ринкових відносин важливе значення має вибір оптимальної структури джерел фінансування капітальних вкладень [13]. Фінансування капітальних вкладень здійснюється за рахунок власних і залучених коштів. Структура джерел фінансування капітальних вкладень підприємства залежить від багатьох факторів, зокрема: від оподаткування доходів підприємства, темпів зростання реалізації товарної продукції та їхньої стабільності, структури активів підприємства, стану ринку капіталу, відсоткової політики комерційних банків, рівня управління фінансовими ресурсами підприємства, суті стратегічних цільових фінансових рішень підприємства тощо. Найприйнятнішим для підприємства є комплексний підхід до вибору джерел фінансування капітальних вкладень.

За розширеного відтворення кожного наступного циклу здійснюється кількісне і якісне зростання основних виробничих засобів. Джерелом фінансування таких змін є використання частини створеного додаткового продукту. Необхідність оновлення основних виробничих засобів за ринкових відносин визначається передовсім конкуренцією товаровиробників. Саме конкуренція спонукує підприємства здійснювати прискорене списання основних виробничих засобів з метою нагромадження фінансових ресурсів для наступного вкладання коштів у придбання більш прогресивного устаткування, впровадження нових технологій та іншого поліпшення основних виробничих засобів.

Саме тому, серед власних джерел фінансування формування основних засобів головну роль грає прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків та інших обов'язкових платежів. Частина цього прибутку, що спрямовується на виробничий розвиток, може бути використана на будь-які інвестиційні цілі. Політика розподілу чистого прибутку підприємства ґрунтується на обраній ним загальній стратегії економічного розвитку.

1.3. Показники ефективності фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства

Основні виробничі засоби визначають характер матеріально-технічної бази виробничої сфери на різних етапах її розвитку, зростання і вдосконалення засобів праці, забезпечують підвищення технічної оснащеності та продуктивності праці виробничого персоналу, визначаючи його виробничу потужність, рівень техніко-технологічної відповідності виробництва вимогам, які висуває ринкове середовище до якості й надійності продукції. Тому на цьому етапі розвитку, зважаючи на значущість основних виробничих фондів як основи процесу здійснення господарської діяльності постає необхідність формування стратегії їх відтворення як ефективного інструменту реалізації виробничої політики підприємства [1, с. 119]. Система показників, яка може вичерпно характеризувати ефективність основних засобів, охоплює два блоки: перший - показники ефективності відтворення окремих видів і всієї сукупності засобів праці; другий - показники рівня використання основних засобів загалом та окремих їхніх видів. Необхідність виокремлення в самостійну групу показників відтворення засобів праці, які характеризують процес їхнього руху, технічний стан та структуру, зумовлена тим, що відтворювальні процеси істотно й безпосередньо впливають на ступінь ефективності використання застосовуваних у виробництві машин, устаткування та інших знарядь праці

Підвищення ефективності відтворення основних фондів є наслідком інтенсивного відтворення та використання діючих основних фондів підприємства.

Ці процеси сприяють постійному підтримуванню належного технічного рівня кожного підприємства та дають змогу збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої амортизації й витрат на обслуговування виробництва та його управління, підвищувати фондовіддачу і прибутковість.

Коефіцієнт вибуття (Coefficient of leaving) – показник, який відображає величину основних фондів, яка вибула з кругообігу коштів підприємства до загальної кількості основних фондів на цьому підприємстві

$$K_{\text{в}} = \frac{O\Phi_{\text{в}}}{O\Phi_3}, \quad (1.3)$$

де $O\Phi_{\text{в}}$ – сума основних фондів підприємства, які вибули з кругообігу; $O\Phi_3$ – загальна сума основних фондів на підприємстві.

Коефіцієнт оновлення (Coefficient of update) – показник, який відображає величину основних фондів, яка добавились до кругообігу коштів підприємства до загальної кількості основних фондів на цьому підприємстві

$$K_{\text{о}} = \frac{O\Phi_{\text{о}}}{O\Phi_3}, \quad (1.4)$$

де $O\Phi_{\text{о}}$ – сума основних фондів підприємства, які додалися до кругообігу; $O\Phi_3$ – загальна сума основних фондів на підприємстві.

Крім того, існує дві форми оновлення основних фондів – екстенсивна та інтенсивна.

Екстенсивне оновлення характеризує темпи збільшення обсягу експлуатованих основних фондів.

Інтенсивне оновлення передбачає заміну діючих основних фондів новими, більш ефективними.

До системи показників ефективності відтворення основних фондів доцільно ввести **коефіцієнт інтенсивного оновлення** (*Coefficient of intensive update*) - співвідношення обсягів вибуття і введення в дію за певний період; **коефіцієнт оптимальності вибуття** (*The coefficient of optimum of leaving*) основних фондів - відношення фактичного коефіцієнта вибуття до нормативного.

У систему показників ефективності відтворення основних фондів доцільно включити два нові: фондovіддача; фондомісткість; коефіцієнт інтенсивного оновлення (співвідношення обсягів вибуття і введення в дію за певний період); коефіцієнт оптимальності вибуття основних фондів (відношення фактичного коефіцієнта вибуття до нормативного).

Фондовіддача основних фондів (*Fundsgiving*) - визначається відношенням обсягу виготовленої продукції до середньорічної вартості основних фондів:

$$f = \frac{Q}{O\Phi}, \quad (1.5)$$

де f - фондovіддача; Q - обсяг виготовленої продукції, шт.; $O\Phi$ - середньорічна вартість основних фондів, грн.

Обсяг виробленої продукції визначається із натуральних або вартісних показників. Найчастіше узагальнюючим вартісним показником обсягу виробництва є товарна або чиста продукція. Для зіставлення рівня і динаміки фондovіддачі обсяг продукції обчислюють у фіксованих цінах, а обсяг основи їх фондів — за відновленою вартістю, оскільки залишкова вартість змінюється пропорційно до зміни виробничої потужності.

Фондовіддача показує загальну віддачу від використання кожної гривні, витраченої на основні виробничі фонди, тобто ефективність цього вкладення коштів.

Фондомісткість (*Fundcapacity*) — показник, обернений до фондovіддачі, який визначається відношенням середньорічної вартості основних фондів до обсягу виготовленої продукції:

$$f' = \frac{O\Phi}{Q} = \frac{1}{f}, \quad (1.6)$$

де f' - фондомісткість.

Незважаючи на те, що фондovіддача є узагальнюючим показником використання основних фондів, вона не може розкрити всіх потенційних можливостей поліпшення планування відтворення основних фондів та інтенсифікації виробництва.

Показники, що характеризують рівень ефективності використання основних фондів, об'єднуються в окремі групи за ознаками узагальнення й охоплення елементів засобів праці. Економічна суть більшості з них є зрозумілою вже із самої назви. Пояснень потребують лише деякі, а саме:

- коефіцієнт змінності роботи устаткування — відношення загальної кількості відпрацьованих машинозмін за добу до кількості одиниць встановленого устаткування;
- напруженість використання устаткування (виробничих площ) — випуск продукції в розрахунку на одиницю устаткування (загальної або виробничої площі);
- коефіцієнт інтенсивного навантаження устаткування — відношення кількості виготовлених виробів за одиницю часу до технічної (паспортної) продуктивності відповідного устаткування.

Серед окремих *показників екстенсивного використання засобів праці* важливе значення має ***коефіцієнт змінності роботи устаткування (Coefficient of changeableness of work of equipment)***.

Показники екстенсивного використання основних виробничих фондів, як правило, відображають внутрішньозмінні, цілодобові простой устаткування і не характеризують ефективності його використання під час його фактичного завантаження.

До *показників екстенсивного використання* належать такі: коефіцієнт залучення у виробництво устаткування; коефіцієнт використання устаткування в часі; коефіцієнт змінності режиму роботи устаткування.

Усе устаткування на виробництві поділяють на наявне, установлене та діюче. *Наявне устаткування* - це устаткування, зараховане на баланс і внесене до інвентарних списків незалежно від стану і місцезнаходження. *Установлене устаткування* - це устаткування, яке змонтоване на місці його експлуатації. Діючим називається устаткування, залучене до виробництва, незалежно від тривалості його роботи. Відношення встановленого та діючого устаткування до наявного і буде характеризувати **коефіцієнт залучення** (*Coefficient of bringing in*) устаткування до виробництва.

Визначення **коефіцієнтів використання устаткування** (*Coefficients of the use of equipment*) в часі здійснюється за даними календарного, режимного, планового (максимально можливого) і фактично відпрацьованого (робочого) фонду часу. *Коефіцієнт використання* календарного (режимного, планового) фонду часу розраховується як відношення робочого фонду часу до календарного (режимного, планового) фонду часу.

Коефіцієнт інтенсивного завантаження (*Intensive load factor*) устаткування визначається відношенням фактичної продуктивності устаткування, що використовується на підприємстві, до його нормативної продуктивності, тобто технічно обґрунтованої, прогресивної:

$$K_{IH} = \frac{Q_n}{Q_\phi} \text{ або } K_{IH} = \frac{t_n}{t_\phi}, \quad (1.7)$$

де K_{IH} - коефіцієнт інтенсивного завантаження; Q_ϕ - фактичний випуск продукції устаткування за одиницю часу у натуральному виразі, шт.; Q_n - технічно обґрунтований випуск продукції за одиницю часу (цей показник визначається на основі паспортних даних устаткування), шт.; t_ϕ - фактично витрачений час на виготовлення одиниці продукції, н-год; t_n - технічно обґрунтована норма часу на одиницю продукції, н-год.

Перераховані коефіцієнти є відносними та характеризують рівень відтворення та ефективність основних засобів суб'єктів господарювання. Проте оцінка впливу макросередовища здійснюється абсолютними показниками за даними комітетів статистики.

1.4. Нормативно-правове забезпечення відтворення основних засобів підприємства

Розглянемо основні нормативні документи, що регулюють питання щодо основних засобів підприємства та їх основне призначення.

Відповідно до пп. 14.1.138 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України від 2 грудня 2019 року № 2755-VI зі змінами та доповненнями (далі — ПКУ) основні засоби — матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Відповіднодопп. 14.1.3 п. 14.1 ст. 14 ПКУ амортизація — систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних танематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Амортизація об'єкта основних засобів нараховується протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, встановленого платником податку, але не менше мінімально допустимого строку, встановленого п. 145.1 ст. 145 ПКУ, помісячно, починаючи з місяця, що настає за місяцем введення об'єкта основних засобів в експлуатацію (п. 146.2 ст. 146 ПКУ).

Амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів може нараховуватися за рішенням платника податків у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50 відсотків його вартості, яка амортизується, та решта 50 відсотків вартості, яка амортизується, у місяці

їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання активом або в першому місяці використання об'єкта в розмірі 100 відсотків його вартості (пп. 145.1.6 п. 145.1 ст. 145 ПКУ).

З урахуванням викладеного, якщо матеріальні активи, вартість яких не перевищує 20000 гривень, придбані до 01.01.12, а введені в експлуатацію після 01.01.12, то в податковому обліку витрати на їх придбання слід розглядати як витрати на придбання малоцінних амортизація на них нараховується відповідно до пп. 145.1.6 п. 145.1 ст. 145 ПКУ.

Податковий кодекс України Стаття 144. Об'єкти амортизації розкриває інформацію про те, які саме об'єкти підлягають нарахуванню амортизації, а які ні.

Амортизація об'єкта основних засобів нараховується, виходячи з нового строку корисного використання, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання (крім виробничого методу нарахування амортизації). Амортизація основних засобів провадиться до досягнення залишкової вартості об'єктом його ліквідаційної вартості.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби та інші необоротні матеріальні активи, порядок розкриття інформації про них у фінансовій звітності визначаються Національним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” (далі П(С)БО 7). Крім того, при відображенні в обліку та фінансовій звітності основних засобів необхідно враховувати вимоги інших П(С)БО:

- ☐ НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”;
- ☐ НП(С)БО 2 “Баланс”;
- ☐ НП(С)БО 9 “Запаси”;
- ☐ НП(С)БО 14 “Оренда”;
- ☐ НП(С)БО 15 “Дохід”;
- ☐ Н П(С)О 16 “Витрати”;
- ☐ НП(С)БО 19 “Об’єднання підприємств”;

□ НП(С)БО 21 “Вплив змін валютних курсів”, а також Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Норми НП(С)БО 7 застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами усіх форм власності (крім бюджетних установ).

Норми НП(С)БО 7 не поширюються на не відтворювані природні ресурси та операції з основними засобами, особливості обліку яких визначаються іншими положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (наприклад, облік оренди).

Згідно з П(С)БО 7 основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Критерії визнання основних засобів аналогічні критеріям визнання, які застосовуються для всіх активів, а саме:

Об’єкт основних засобів визнається активом, коли:

- існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов’язані з використанням цього об’єкта, і
- його вартість може бути достовірно визначена.

Крім того, у визначенні основних засобів наведені такі критерії їх визнання, як:

- матеріальність (мають матеріальну форму);
- призначення (утримуються з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій);

□ термін корисного використання (більше року або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Додатковий критерій визнання – критерій вартості – використовується при виділенні тільки однієї групи основних засобів: малоцінних необоротних матеріальних активів, які обліковуються на рахунку 112. Відповідно до НП(С)БО 7 підприємства можуть самостійно установлювати вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів. До основних засобів, які визнані малоцінними, підприємства можуть застосовувати спрощені методи нарахування амортизації.

Одиницею обліку основних засобів, відповідно до НП(С)БО 7, є об'єкт основних засобів.

Об'єкт основних засобів – це закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього або окремий конструктивно відокремлений предмет, що призначений для виконання певних самостійних функцій, чи відокремлений комплекс конструктивно об'єднаних предметів одного або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно або інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється підприємством.

Якщо один об'єкт основних засобів складається з частин, що мають різний строк корисного використання, то кожна з цих частин може визнаватися в бухгалтерському обліку як окремий об'єкт основних засобів [13].

МСБО 16 - Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку "Основні засоби" – регулює міжнародні засади бухгалтерського обліку основних засобів, загальні критерії оцінки та контролю основних засобів; МСБО 4 - Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку "Амортизація" - регулює міжнародні засади нарахування амортизації на основні засоби; Положення

(стандарт) бухгалтерського обліку 14 "Оренда", затверджено наказом Міністерства фінансів України від 28.07.2000 р. № 181, зі змінами та доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України, у т. ч. наказом Міністерства фінансів України від 11.12.06 р. № 1176 – регулює використання основних засобів в умовах оренди; Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 "Інвестиційна нерухомість", затверджено наказом Міністерства фінансів України від 02.07.07 р. № 779 – дає визначення інвестиційної нерухомості та регулює її функціонування; Про затвердження спеціалізованих форм первинних документів з обліку основних засобів і інших необоротних активів сільськогосподарських підприємств та методичних рекомендацій щодо застосування, наказ Міністерства аграрної політики України від 27.09.07 р. № 701 (див. коментар на с. 126) – затверджує основні первинні документи з обліку основних засобів; Щодо відображення в бухгалтерському обліку операцій з оренди земельних паїв, лист Міністерства фінансів України від 07.09.07 р. № 31-34000-10/23-5712/5796 (Витяг) – регулює відображення в бухгалтерському обліку операцій з оренди земельних паїв, визначає їх сутність та призначення; Щодо порядку переходу права власності на об'єкт нерухомого майна (відчуження) та реєстрації права власності на це нерухоме майно, лист Міністерства юстиції України від 15.08.07 р. № 31-50-2547 (Витяг); Щодо бухгалтерського обліку основних засобів, лист Міністерства фінансів України від 23.03.07 р. № 31-34000-10-25/5753 – роз'яснення щодо спірних моментів з ведення бухгалтерського обліку основних засобів; Щодо розміру амортизаційних відрахувань для основних фондів, лист ДПАУ від 04.07.06 р. № 7251/6/15-0316 (Витяг); Про амортизаційні відрахування на приміщення, лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 06.02.07 р. № 851; Про нарахування бухгалтерської та податкової амортизації по безоплатно отриманих основних фондах, лист ДПАУ від 15.06.06 р. № 11332/7/15-0317 (Витяг); Щодо продажу основних фондів, лист ДПАУ від 03.02.06 р. № 1982/7/15-0317 (Витяг) – визначає загальні вимоги та правила

продажу основних засобів та методику списання їх амортизації при цьому; . [58].

Типові форми первинної облікової документації з оформлення фактів списання непридатних основних засобів - № 03-3 "Акт на списання основних засобів" і № 03-4 "Акт на списання автотранспортних засобів" і вказівки щодо їх складання затверджені наказом Міністерства статистики України від 29 грудня 1995 року № 352 (v0352202-95), які передбачають наведення відомостей про одержання від списання об'єктів придатних вузлів, агрегатів, матеріалів, дорогоцінних металів і вторсировини.

Отже, як бачимо, нормативно-правова база щодо основних засобів в Україні є широкою та налічує безліч законів та роз'яснень різних Міністерств, що регулюють різні аспекти управління основними засобами. В цілому стан цієї нормативно-правової бази можна оцінити як задовільне.

Висновки до розділу 1

Отже, основні засоби — це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва чи поставки товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам чи для виконання адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року.

До основних засобів належать: будівлі; споруди; передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти всіх видів та оснащення; виробничий та господарський інвентар; інші основні засоби.

В процесі експлуатації основні засоби поступово втрачають частину своїх корисних властивостей, внаслідок фізичного або морального старіння. Цей процес називається зносом основних засобів.

Безперервний виробничий процес потребує постійного відтворення фізично спрацьованих і технічно застарілих основних засобів. Необхідною

умовою їх відновлення є поступове відшкодування вартості основних фондів, яке здійснюється через амортизаційні відрахування (амортизацію). Амортизація – це процес перенесення вартості основних фондів на вартість новоствореної продукції з метою їх повного відновлення. На даний час існують такі методи нарахування амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний, виробничий.

В сучасній економіці існує два основні шляхи підвищення ефективності використання основних засобів підприємства:

- екстенсивний – до нього відносять збільшення часу роботи обладнання;
- інтенсивний – до нього належать підвищення віддачі засобів праці за одиницю часу.

Процес безперервного поновлення (відновлення) основних засобів називають відтворенням. Відтворення буває просте та розширене.

Серед джерел фінансування відтворення основних засобів виділяють внутрішні та зовнішні. Внутрішні складаються з власних та залучених, зовнішні - з позичених та централізованих.

Стосовно нормативно-правової бази регулювання діяльності щодо основних засобів в Україні, можна сказати, що вона є широкою та налічує безліч законів та роз'яснень різних Міністерств, що регулюють різні аспекти управління основними засобами. В цілому стан цієї нормативно-правової бази можна оцінити як задовільний.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО–ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТДВ «ЖЛ»

2.1. Організаційно-правова характеристика ТДВ «ЖЛ» як суб'єкта господарювання

ТДВ «ЖЛ» є одним з найбільших кондитерських підприємств України, які формують основу кондитерської галузі загалом по країні. Кондитерська промисловість України на сьогодні включає близько 30 відносно великих спеціалізованих підприємств і об'єднань. ТДВ «ЖЛ», посідаючи 5 місце в когорті кондитерських гігантів, відоме своїми торговими марками «ЖЛ», Дома, Optimix не лише в Україні, але й далеко за її межами. Повна назва підприємства – Товариство з додатковою відповідальністю «Житомирські ласощі», знаходиться за адресою м. Житомир, вул. Щорса, 67. Засновниками товариства є фізичні та юридичні особи, які набули права власності на акції товариства в процесі приватизації, емісії додаткової кількості акцій.

Житомирська кондитерська фабрика була організована в 1944 р. на базі старого млина. При створенні це була кустарна пекарня, що випікала галети та печиво для фронту. На шляху до теперішнього високомеханізованого підприємства, фабрика протягом 56 років зазнавала багатьох реконструкцій, розбудов, впровадження нових по точно механізованих ліній, цехів. Перша радикальна реконструкція була проведена в 1958 р., що дала змогу забезпечити випуск 4970 кондитерських виробів: неглазуровані цукерки, карамель, печиво, мармелад. Чисельність працюючих складала 211 чоловік. Друга реконструкція 1968-1970 рр. дала змогу підвищити рівень механізації праці до 68%. Було створено 2 цукрових цехи, реконструйовано карамельний, бисквітно-вафельний, дражейно-мармеладний. Обсяги випуску 12000 тон в рік, кількість працюючих 738 чоловік.

Вісімдесяті роки відзначилися створенням потужно транспортного складального господарства, систем безтарного транспортування прийому та подачі в цехи основних видів сировини, готової продукції, систем енерго- та водопостачання. Це дало змогу виробляти до 30000 тон продукції в рік, понад 66890 тис. грн.

Криза перехідного до ринкового періоду негативно відобразилась на підприємстві. З 1987 р. почався спад виробництва через низьку купівельну спроможність населення, відмирання системи панового постачання та збут, невідповідність управлінського персоналу переходу до ринку. В серпні 1993 р. орендне підприємство «житомирська кондитерська фабрика» була викуплена трудовим колективом та перейменована на ЗАТ «Житомирські ласощі». Акціонери ЗАТ "Житомирські ласощі" на загальних зборах 12 березня 2020 року ухвалили рішення про злиття підприємства з компанією "Будстайл ХХІ" (Київ) і створення товариства з додатковою відповідальністю (ТДВ) "ЖЛ".

Отже за формою власності ТДВ «ЖЛ» є колективним підприємством. При такій формі господарювання більш повне поєднання колективних і особистих інтересів сприяє подоланню відчуження працівника від засобів виробництва, відкриває нові можливості активізації підприємницької діяльності та зацікавленості працівників у розвитку виробництва.

ТДВ «ЖЛ» є виробничим підприємством основна мета діяльності якого - виробництво конкурентоспроможної продукції, виконання робіт і надання послуг українським та іноземним юридичним та фізичним особам, а також задоволення на основі отриманого прибутку соціально-економічних інтересів засновників, акціонерів і членів трудового колективу підприємства.

Згідно Статуту ТДВ «ЖЛ», предметом діяльності підприємства є:

- виробництво кондитерських виробів;
- оптова та роздрібна торгівля продукцією підприємства;
- надання транспортних, будівельних, ремонтних послуг;

- надання посередницьких, маркетингових, лізингових, інформаційних послуг;
- відкриття та й функціонування власних, фірмових, оптово-роздрібних магазинів;
- ведення комерційної та зовнішньоекономічної діяльності в порядку, встановленому законодавством України.

Засновниками ТДВ «ЖЛ» є члени трудового колективу ЗАТ «Житомирські ласощі та ТОВ "Будстайл ХХІ", яке володіє сучасними технологіями будівництва й інженерії, дає можливість фабриці отримати додаткові кошти і додаткові робочі місця в максимально короткий термін, між якими і було розподілено акції.

Станом на 01.01.2022 р. головним держателем пакету акцій є:

- КРЕМ-КАРАМЕЛЬ ЛІМІТЕД (Сполучене Королівство, Лондон, Грей Рассел) Частка (%): 5,8519%;
- ОЛЕНІДА ЛТД (Кіпр, м.Лімассол). Частка (%): 8,5821%;
- ПЕЛІКЕР ХОЛДІНГС ЛТД (Кіпр, Лімассол, Като Полемідія.). Частка (%): 9,3028%

Організація структури управлінської системи регламентується системою організаційно-правових документів, нормативів, стандартів. Це насамперед Господарський кодекс України, положення про структурні підрозділи, посадова інструкція, загальні стандарти управління тощо.

Центральним елементом організаційного механізму господарювання є структура управління, від якої значною мірою належить всього господарського розрахунку. Особливість організаційної структури управління ТДВ «ЖЛ» на рис. 2.1.

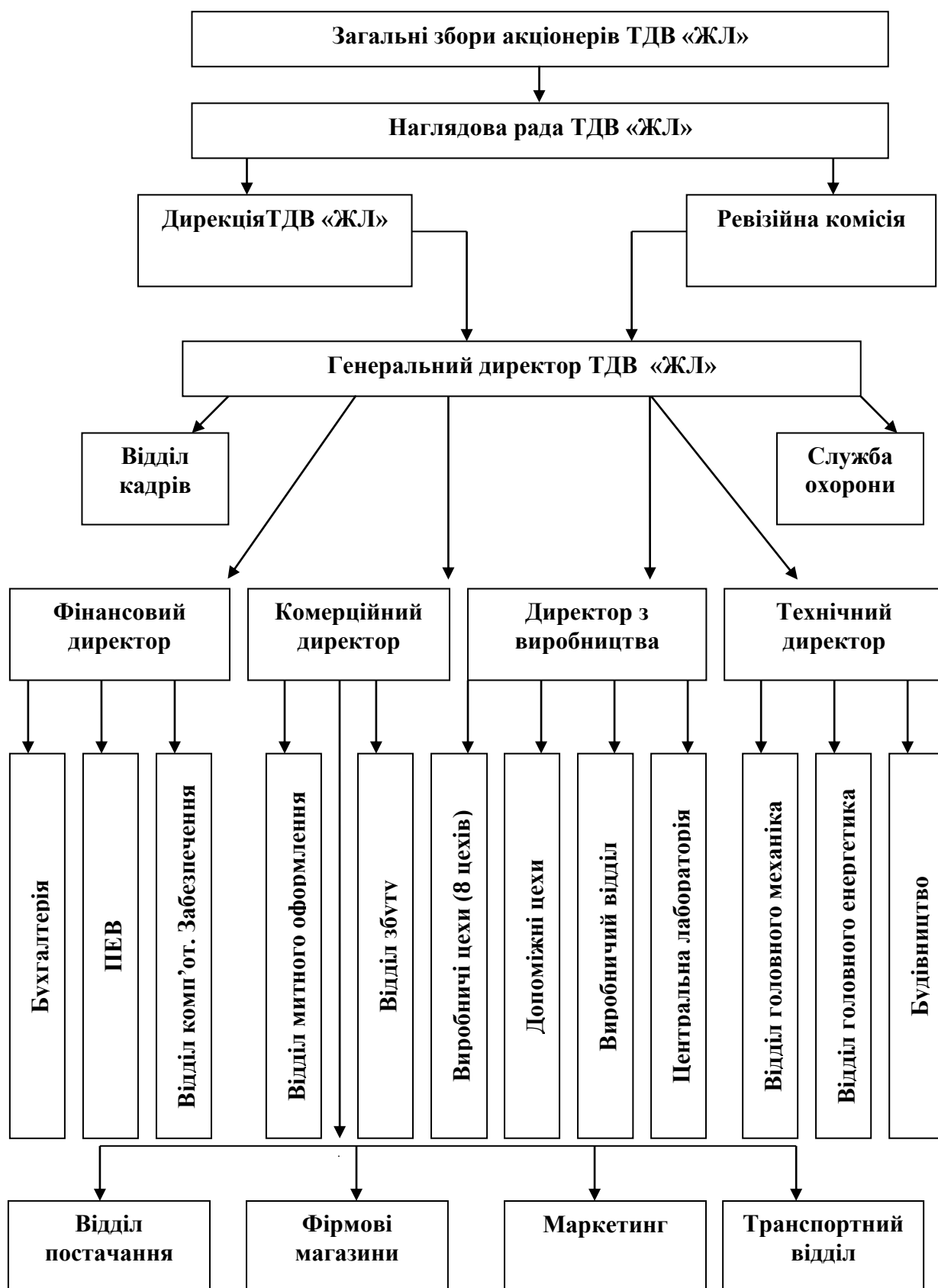

Рис. 2.1. Організаційна структура управління на ТДВ “ЖЛ”

Згідно рис. 2.1 органами управління ТДВ «ЖЛ» є:

- Загальні збори акціонерів;
- Дирекція;
- Ревізійна комісія.

ТДВ "ЖЛ" для здійснення виробничо-господарської діяльності має автотранспортний відділ, підрозділ з оформлення митних документів, ліцензійні митні склади, нафтові склади, відділ з торгівлі паливно-мастильними матеріалами.

Для виробництва і реалізації продукції підприємство закупило і використовує власну автоколону, що постійно оновлюється. Для доставки продукції на експорт створений власний автопарк багатотонажних автомобілів.

Організаційна структура підприємства - цехова. В складі 6 основних і 5 допоміжних цехів та 28 потокових ліній.

Таблиця 2.1

Виробнича структура ТДВ «ЖЛ»

<i>Основні цеха:</i>	<i>Допоміжні цеха:</i>
цех цукерковий 1;	гофрокартонажний;
цех цукерковий 2;	електроцех;
карамельний;	компресорна;
дражейний;	котельня;
бісквітний;	мех.майстерня.
вафельний;	
печива 1;	
печива 2	

ТДВ «ЖЛ» виробляє високоякісну продукцію понад 220 найменувань. Види продукції – карамель (льодяникова, фруктово-ягідна, лікерна, молочна, шоколадно горіхова); цукерки глазуровані (помадні, пролінові, збивні цукерки, глазуровані шоколадом, желейно-мармеладні, спиртові, фрукти в шоколаді, грильяжі); неглазуровані цукерки, батончики, цукерки в коробках, шоколадні набори, шоколадні фігури, карамель з желейними начинками, жувальна карамель ірис, вафлі, сухі сніданки «Прима», печиво (цукрове, зтяжне, глазуроване); діабетичні вироби.

На сьогоднішній день ТДВ «ЖЛ» - універсальне підприємство, яке випускає всю гаму кондитерських виробів, окрім шоколаду. Товарна номенклатура підприємства включає:

- цукерки в художніх коробках – 60 видів;
- цукерки глазуровані та не глазуровані – 40 видів;
- цукерки збільшеної форми – 15 видів;
- карамель фруктові, льодяникова, з начинками – 50 видів;
- печиво цукрове, затишне, крекер – 50 видів;
- вафлі жирові, фруктові, типу чіпсів – 30 видів;
- драже, мармелад, зефір, ірис – 30 видів;
- торти – 10 видів;
- продукція для хворих на цукровий діабет – близько 20 видів.

До того ж к кожному цеху кондитерського виробництва постійно ведеться робота по розширенню асортименту виробів.

Так технологи карамельного цеху розробили новий вид марки «Пломбір», «Згущене молоко», «Еклер». Цукровий цех №1 виробляє неглазуровані, глазуровані, помадні цукерки, ірис та цукерки в художніх коробках (грильяжі, зі збивними та желейними, з фруктовими та лікерними начинками, заспиртовані фрукти та ягоди в шоколаді), а саме розробив творчий проект набору «Любові, удачі, багатства», цукерок «Ловелас», «Вауля», «Тріумф Парижу», «Бордо», «Провансаль». У цукерковому цеху №2 виготовляють пролінові цукерки, вафельні цукерки і вафельні торти. Цех №4 випускає нові цукерки «Сюжет», «Роккі», які користуються великим попитом. Бісквітний цех розробив понад 30 найменувань печива, - це такі, як «Банкір», «Казино», «Чорний оксамит», «Завиток». В асортимент дражейно-мармеладного цеху входять мармелад, драже лікерне, фруктові-ягідне, горіхове, вишень, яблук, слив, абрикос, полуниць. У цеху відновлено виробництво зефіру глазурованого і біло-рожевого. Вдосконалив рецептуру і технологією печива «Марія», тепер воно найсмачніше. Коли знаходять

технічний чи санітарний брак, готовий виріб чи ще напівфабрикат знову направляють на повторну переробку.

Для випуску нової цукерки BON BLISS було придбано та встановлено нову сучасну лінію. Це перша технологічна лінія в Україні, що дозволяє виготовляти кондитерські вироби, які спочатку покриваються шаром м'якої карамелі, а вже потім молочно-шоколадною глазур'ю. За одну годину лінія може виробити до 800 кг продукції, а впродовж місяця — понад 150 тонн.

Підприємство більше 18-ти років успішно працює на ринку продуктів харчування України і далекого зарубіжжя. У даний момент підприємство займає одне з лідируючих положень в Україні з виробництва і реалізації цукерок вафельних, шоколадних, печива. Вся продукція, вироблена товариством, сертифікована.

Реалізація продукції підприємства в даний час здійснюється в таких регіонах України: Житомирська, Київська, Вінницька, Закарпатська, Запорізька, Донецька, Рівненська, Хмельницька, Чернігівська, Луганська, Херсонська і Дніпропетровська області. Також підприємство працює за зовнішньоекономічними контрактами і має надійних партнерів у таких країнах, як Росія, Польща, Нідерланди, Німеччина, Японія тощо.

ТДВ «ЖЛ» має самостійний баланс, поточний та валютний рахунки в установах банків, печатку зі своєю назвою, фірмову марку та торговий знак.

Прибуток кондитерської фабрики утворюється з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних та прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці. З балансового прибутку Товариства відраховуються передбачені законодавством України податки та інші платежі до бюджету.

Чистий прибуток, одержаний після зазначених розрахунків, залишається у повному розпорядженні Товариства.

ТДВ «ЖЛ» здійснює оперативний, бухгалтерський та податковий облік згідно з новими Національними стандартами бухгалтерського обліку.

2.2. Економічна характеристика та оцінка потенціалу господарської діяльності ТДВ «ЖЛ»

Важливе значення для забезпечення господарської діяльності підприємства має оцінка основних показників діяльності підприємства в динаміці за 3 роки. Узагальнені дані про основні показники діяльності ТДВ «ЖЛ» за 2019 - 2021рр. містяться в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Основні економічні показники господарської діяльності підприємства ТДВ «ЖЛ»

<i>Показники</i>	<i>Роки</i>			<i>Середній темп росту, %</i>	<i>Відхилення 2021 р. до 2019 р.</i>	
	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>		<i>+, -</i>	<i>%</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
1. Обсяги господарської діяльності (валова продукція), тис. грн.	879782	710675	902054	103,9	22272	2,53
2. Чистий дохід (виручка), тис. грн.	768807	622021	790591	104	21784	2,83
3. Валовий прибуток, тис. грн.	123830	105504	159905	118,4	36075	29,13
4. Чистий прибуток, тис. грн.	15322	88	20440	116,14	5118	33,40
5. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	2435	2161	2480	101,75	45	1,85
6. Середньорічна вартість активів, тис. грн.: в т. ч.. необоротних оборотних	131855 178144	148788,5 282846	167375,5 305750	112,7 133,4	35520,5 127606	26,93 71,63
7. Фондовіддача	4,16	2,86	3,20	90,3	-0,96	-23,07
8. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	4,31	2,20	2,59	84,3	-1,72	-39,91
9. Продуктивність праці, тис. грн./особу	315,73	287,83	318,78	101	3,05	0,96
10. Рентабельність господарської діяльності, %	2,40	1,17	3,95	193,2	1,55	X

Табл.2.2 характеризує основні економічні показники господарської діяльності ТДВ «ЖЛ», по ній можна зробити висновок, що обсяги господарської діяльності за 2021 рік зросли на 22272 тис. грн. у порівнянні з 2019 роком., що в свою чергу призвело до зростання чистого доходу на 21784

тис. грн. Зростання чистого доходу призвело до підвищення чистого прибутку за 2021 рік у порівнянні з 2019 роком на 5118 тис. грн. , або на 33,4%, таке зростання основних економічних показників спричинене , в першу чергу, зниженням собівартості продукції та адміністративних витрат.

Середньооблікова чисельність працівників підприємства в 2021 році становила 2480 чоловік, що на 1,85 % більше ніж у 2019 році. Незначне збільшення кількості працівників зумовлено впровадженням нових потокових ліній де потреба в робочий силі мінімальна.

Аналіз динаміки активів підприємства свідчить про те, що середньорічна вартість необоротних та оборотних активів значно зросла у 2021 році порівняно з 2019, відповідно на 26,9 % - необоротні активи та 71,63 оборотні активи. Значне зростання оборотних активів спричинене злиттям підприємства ЗАТ "Житомирські ласощі" з компанією "Будстайл XXI" (Київ) і створення товариства з додатковою відповідальністю (ТДВ) "ЖЛ".

Фондовіддача у 2021 році в порівнянні з 2019 роком знизилась на 23,07 %, це означає що від кожної 1 грн. вкладеної в основні засоби, підприємство отримує на 1,23 грн. менше чистого доходу у 2021 році в порівнянні з 2019.

Аналіз фінансового стану підприємства проводиться на основі оцінки активів та пасивів балансу підприємства. Розглянемо динаміку статей балансу підприємства протягом трьох останніх років.

Таблиця 2.3

Динаміка та структура активів на ТДВ «ЖЛ»

<i>Показники</i>	<i>На 31.12.2019</i>		<i>На 31.12.2020</i>		<i>На 31.12.2021</i>		<i>Відхилення 2021 р. до 2019 р.</i>		
	<i>тис. грн.</i>	<i>%</i>	<i>тис. грн.</i>	<i>%</i>	<i>тис. грн.</i>	<i>%</i>	<i>+, –</i>	<i>%</i>	<i>п.с.</i>
Необоротні активи	138572	37,7	160818	35,4	173933	35,4	35361	25,5	-2,3
в т.ч. основні засоби	129638	93,6	146541	91,1	150150	86,3	20512	15,8	-7,3
Оборотні активи	229055	62,3	293479	64,6	318021	64,6	88966	38,8	2,3
в т.ч запаси	33111	14,5	32810	11,2	37202	11,7	4091	12,4	-2,8
Разом	367627	100	454297	100	491954	100	124327	33,8	X

З даної таблиці видно, що вартість необоротних та оборотних активів у 2021 році в порівнянні з 2019 роком значно зросла. Необоротні активи збільшились на 35361 тис. грн. або на 25,5 %. Проте частка основних засобів в загальній кількості необоротних активів зменшилась. Так у 2019 році основні засоби становили 93,6 % від загальної кількості необоротних активів, а у 2021 році 86,3%, що на 7,3 пунктів структури менше.

Вартість оборотних активів теж значно зросла у 2021 році. Так частка оборотних активів у 2021 році в загальній кількості активів становила 64,6 %, а в 2019 році - 62,3. Тобто частка оборотних активів у 2021 році порівняно з часткою необоротних активів зросла на 2,3 п. с.

Таблиця 2.4

Динаміка та структура зобов'язань підприємства ТДВ «ЖЛ»

Показники	На 31.12.2019		На 31.12.2020		На 31.12.2021		Відхилення 2021 р. до 2019 р.		
	<i>тис. грн.</i>	<i>%</i>	<i>тис. грн.</i>	<i>%</i>	<i>тис. грн.</i>	<i>%</i>	<i>+, -</i>	<i>%</i>	<i>п.с.</i>
Власний капітал	167707	45,1	180118	39,3	200759	40,7	33052	19,7	-4,4
Залучений капітал	204180	54,9	278610	60,7	292264	59,3	88084	43,1	4,4
в т.ч.									
• кредиторська заборгованість	27484	13,5	39832	14,3	61731	21,1	34247	2,2 рази	7,6
• заборгованість по оплаті праці	3122	1,5	3251	1,2	4422	0,9	1300	41,6	-0,6
Разом	371887	100,0	458728	100,0	493023	100	121136	32,5	X

Виробнича господарська діяльність характеризується отриманими доходами та понесеними витратами. Тому проаналізувавши дані таблиці зробимо відповідні висновки. Власний капітал підприємства у 2021 році порівняно з 2019 роком зріс на 33052 тис. грн. або на 19,7 %, що було б позитивною рисою, але якщо розглядати частку власного капіталу у загальній структурі зобов'язань підприємства то ми побачимо, що власний капітал становив в 2009 році 66,5 %, а залучений 33,5 %. У 2020 році ситуація змінилась докорінно, оскільки власний капітал знизився на 27,2 %, а залучений на 27,2 % відповідно зріс.

В структурі залученого капіталу кредиторська заборгованість в 2020 році знизилась на 28,6 % в порівнянні з 2009 роком, а заборгованість по оплаті праці зросла майже на половину, а саме на 49,7 % у 2020 році порівняно з 2009 роком.

Далі можна проаналізувати динаміку та структуру операційних витрат на підприємстві за три роки.

Таблиця 2.5

Динаміка та структура операційних витрат підприємства ТДВ «ЖЛ»

Показники	Роки						Відхилення 2021 р. до 2019 р.		
	2019		2020		2021		+, –	%	Пункт стукт.
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Матеріальні затрати	560797	74,1	432563	73,6	533042	71,5	-27755	-4,9	-2,6
Витрати на оплату праці	62120	8,2	49966	8,5	56910	7,6	-5210	-8,4	-0,6
Відрахування на соціальні заходи	21594	2,9	18136	3,1	20777	2,8	-817	-3,8	-0,1
Амортизація	15830	2,1	17225	2,9	26749	3,6	10919	69	1,5
Інші операційні витрати	95974	12,7	69963	11,9	107790	14,5	11816	12,3	1,8
Разом	756315	100,0	587853	100,0	745268	100	-11047	X	X

З наведеної таблиці видно, що у 2020 році операційні витрати знизились. Матеріальні витрати у 2020 році в порівнянні з 2009 роком знизились на 12760 тис. грн. або на 2,7 %. Натомість витрати на оплату праці, не зважаючи на зменшення чисельності працівників, зросли на 21,9%. У 2021 році витрати на оплату праці знизились, відповідно знизились і витрати на соціальні заходи. Амортизація у 2021 році в порівнянні з 2019 роком зросла на 10919 тис. грн. або на 69 %, таке зростання спричинене зростанням обсягів основних засобів підприємства. Інші операційні витрати підприємства зросли. У 2021 році вони становили 107790 тис. грн., що на 12,3% більше ніж в 2019.

Що ж стосується структури операційних витрат підприємства, то

найбільшу частку витрат у 2019 і 2021 році займали матеріальні витрати, а саме 74,1% та 71,5 % відповідно. Витрати на оплату праці в 2021 році становили 7,6% від загальної структури, а в 2019 на 0,6 пунктів структури більше. Частка амортизаційних відрахувань у 2019 році становила 2,1%, а у 2021 році – 3,6%. Інші операційні витрати у 2021 році порівняно з 2019 роком зросли, у 2019 році вони становили 12,7% від загальної структури витрат, а у 2021 – 14,5%, що на 1,8 пунктів структури більше.

Проаналізуємо фінансові результати діяльності підприємства за 3 роки, дані занесемо до таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

**Динаміка показників формування фінансових
результатів підприємства**

<i>Показники</i>	<i>Роки</i>			<i>Відхилення 2021 р. до 2019 р.</i>	
	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>	<i>+, -</i>	<i>%</i>
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	879782	710675	902054	22272	2,5
Податок на додану вартість	109073	85885	109394	321	0,3
Інші вирахування з доходу	1902	2778	2069	167	8,8
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	768807	622021	790591	21784	2,8
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	644977	509772	630686	-14291	-2,2
Валовий: прибуток	123830	105504	159905	36075	29,1
Інші операційні доходи	224109	70440	19496	-204613	-91,3
Адміністративні витрати	19744	21334	27157	7413	37,5
Витрати на збут	79786	51333	77808	-1978	-2,5
Інші операційні витрати	218159	73353	14460	-203699	-93,4
Фінансові результати від операційної діяльності:	30250	29924	59976	29726	98,3
Інші фінансові доходи	388	307	292	-96	-24,7
Інші доходи	18	128	590	572	у 32,7 рази
Фінансові витрати	7838	20412	27956	20208	у 3,6 р
Інші витрати	3425	1992	2114	-1311	-38,3
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:	19393	7955	30788	11395	58,8
Податок на прибуток від звичайної діяльності	8149	7867	10348	2199	27,0
Фінансові результати від звичайної діяльності:	11244	88	20440	9196	81,8
Чистий прибуток	11244	88	20440	9196	81,8

З наведеної вище таблиці видно, що у 2021 році загальне фінансове становище підприємства ТДВ «ЖЛ» покращилось. Так, дохід від реалізації продукції у 2021 році в порівнянні з 2019 роком зріс на 22272 тис. грн. або на 2,5 %, що призвело до зростання чистого доходу на 27784 тис. грн. Валовий прибуток зріс на 29,1 %, тобто на 36075 тис. грн., це стало причиною того, що у порівнянні з 2019 роком собівартість реалізованої продукції знизилась на 14291 тис. грн. Значно збільшились адміністративні витрати у 2021 році у порівнянні з 2019 на 7413 тис. грн або 37,5%. Витрати на збут зменшились на 2,5%. Зменшення витрат призвело до збільшення фінансових результатів від операційної діяльності. Так, у 2019 році прибуток від операційної діяльності становив 30250 тис. грн., що на 29726 тис. грн. менше ніж в 2021 році. Через збільшення виручки від реалізації продукції, зниження собівартості продукції та зниження ряду інших витрат у 2021 році підприємство ТДВ «ЖЛ» отримало значний прибуток, а саме 20440 тис. грн., що на 81,8% більше ніж у 2019 році.

Оцінку фінансового стану підприємства проводять шляхом розрахунку ряду коефіцієнтів та показників, аналізу майнового стану, ліквідності, платоспроможності, ділової активності, рентабельності підприємства.

Оцінка майнового стану підприємства дає змогу визначити абсолютні й відносні зміни статей балансу за визначений період, відслідковувати тенденції їхньої зміни та визначити структуру фінансових ресурсів підприємства. Для оцінки майнового стану доцільно розрахувати такі показники (коефіцієнти), які характеризують виробничий потенціал підприємства: коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення основних засобів та коефіцієнт вибуття основних засобів, див. табл. 2.7

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує частку зношених основних засобів у загальній їх вартості, показує, яка частка вартості основних фондів підприємства вже перенесена на вартість готової продукції.. Отже у загальній вартості основних засобів частка зношених основних засобів становить 0,35 в 2019, 0,37 у 2020 рр., і 0,42 у 2021. Зростання

коефіцієнту зносу основних засобів у 2021 році говорить про фізичний і моральний знос основних засобів та є негативним фактором.

Таблиця 2.7

Розрахунок показників оцінки майнового стану підприємства ТДВ

«ЖЛ»

№ п/п	Назва показника	Значення показника			Нормативне значення
		2019	2020	2021	
1	Коефіцієнт зносу основних засобів	0,35	0,37	0,42	Зменшення
2	Коефіцієнт оновлення основних фондів	0,2	0,16	0,17	Збільшення
3	Коефіцієнт вибуття основних фондів	0,04	0,03	0,08	Повинен бути меншим, ніж Коеф. оновл.

Коефіцієнт оновлення основних фондів показує, яку частину від тих, що є на кінець звітного періоду складають нові основні засоби. У загальній кількості основних засобів що є на кінець звітного періоду, нові основні засоби у 2019,2020,2021 рр. відповідно складають 0,2, 0,16, 0,17. Зростання коефіцієнту оновлення основних засобів позитивно впливає на стан підприємства.

Коефіцієнт вибуття основних фондів – показник, який відображає величину основних фондів, яка вибула з кругообігу коштів підприємства до загальної кількості основних фондів на цьому підприємстві, у нашому випадку даний показник становить 0,04 у 2019 році, 0,03 у 2020 та 0,08 у 2021. Даний показник менший за коефіцієнт оновлення основних фондів, що є позитивним для підприємства, чим менший показник тим більша частина засобів залишається в розпорядженні підприємства.

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється за даними балансу та дозволяє визначити спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання.

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта покриття, коефіцієнта швидкої

ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності та чистого оборотного капіталу, див. табл. 2.8

Коефіцієнт покриття дає загальну оцінку ліквідності активів, показуючи, скільки гривень поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань. Якщо поточні активи перевищують за величиною поточні зобов'язання, підприємство може розглядатися як таке, що успішно функціонує, на підприємстві ТДВ «ЖЛ» спостерігається саме така ситуація оскільки у 2019,2020,2021 роках цей коефіцієнт перевищує 1 і відповідно становить 3,1 у 2019, 3,3 у 2020 та 2,3 у 2021 роках.

Таблиця 2.8

Розрахунок показників ліквідності підприємства ТДВ «ЖЛ»

№	Назва показника	Значення показника по рокам			Нормативне значення
		2019	2020	2021	
1	Коеф. покриття	3,1	3,3	2,3	>1
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	2,3	2,8	1,9	0,6 - 0,8
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,13	0,10	0,03	>0, збільшення
4	Чистий оборотний капітал, тис. грн	155203	205543	177821	>0, збільшення

У літературі наводиться орієнтовне нижнє значення коефіцієнта швидкої ліквідності, що дорівнює 1. Однак ця оцінка носить умовний характер. Якщо, наприклад, коефіцієнт швидкої ліквідності дорівнює 2,3, то це означає, що на кожну гривню поточної заборгованості підприємство має 2,3 грн. ліквідних активів(у 2019 році), у 2020 та 2021 роках цей показник становить відповідно 2,8 та 1,9.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина поточних (короткострокових) зобов'язань може бути погашена негайно. У 2021 році порівняно з попередніми роками даний показник погіршився і становить 0,03.

Чистий оборотний капітал необхідний для підтримки фінансової стійкості підприємства, оскільки перевищення обігових коштів над

короткостроковими зобов'язаннями означає, що підприємство не тільки може погасити свої короткострокові зобов'язання, але і має резерви для розширення діяльності.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється за даними балансу підприємства, характеризує структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, міру фінансової стійкості і незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності.

Таблиця 2.9

**Розрахунок показників платоспроможності (фінансової стійкості)
підприємства ТДВ «ЖЛ»**

<i>№ п /п</i>	<i>Назва показника</i>	<i>Значення показника</i>			<i>Нормативне значення</i>
		<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>	
1	Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	0,45	0,39	0,41	>0,5
2	Коефіцієнт фінансування	1,21	1,55	1,46	<1, зменшення
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними запасами	0,68	0,7	0,56	>0,1
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,93	1,14	0,89	>0, збільшення

Із таблиці видно, що більшість показників фінансової стійкості підприємства мають фактичні значення, нижчі за нормативні. Це характеризує підприємство як фінансово нестійке.

Коефіцієнт платоспроможності (автономії) — показник, який характеризує частку власних активів у загальній сумі всіх активів підприємства, використаних ним для здійснення статутної діяльності. Мінімальне (нормативне) значення коефіцієнта автономії $K_{авт} > 0,5$. Таке значення цього показника дає змогу припустити, що всі зобов'язання підприємства можуть бути покриті власними активами. Збільшення коефіцієнта автономії свідчить про більшу фінансову незалежність, підвищення гарантії погашення підприємством своїх зобов'язань. Отже, що більший коефіцієнт автономії, то кращий фінансовий стан підприємства. На

ТДВ «ЖЛ» даний показник становить 0,45 у 2019 році, 0,39 у 2020 році та 0,41 у 2021. Такі значення показника свідчать про те, що всі зобов'язання підприємства не можуть бути покриті власними активами.

Коефіцієнт фінансування — показник, який характеризується відношенням власних і позикових коштів підприємства, тобто він показує, скільки позикових коштів залучило підприємство в розрахунку на 1 грн, вкладених в активи власних коштів. Перевищення власних коштів над позиковими свідчить про те, що підприємство має стійкий фінансовий стан і відносно незалежне від зовнішніх фінансових джерел. У 2019, 2020 та 2021 роках даний показник становив відповідно 1,21, 1,55, 1,46, що перевищує 1 і свідчить про перевищення позикових коштів над власними, тобто характеризується не стійким фінансовим станом.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними запасами показує, яка частина оборотних активів фінансується за рахунок власних коштів організації, даний показник становить 0,68 у 2019, 0,7 у 2020 та 0,56 у 2021 роках, дана тенденція є позитивною оскільки нормативне значення $>0,1$.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто яку частину вкладено в оборотні кошти, а яку - капіталізовано. Значення цього показника може змінюватися залежно від структури капіталу і галузевої належності підприємства (норматив - 0,4 ... 0,6).

Аналіз ділової активності дозволяє проаналізувати ефективність основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю обертання фінансових ресурсів підприємства.

Аналіз ділової активності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта оборотності активів, коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості, тривалості обертів дебіторської та кредиторської заборгованостей, коефіцієнта оборотності матеріальних

запасів, коефіцієнта оборотності основних засобів (фондовіддачі) та коефіцієнта оборотності власного капіталу.

Таблиця 2.10

Розрахунок показників ділової активності підприємства ТДВ «ЖЛ»

№ п/п	Назва показника	Значення показника			Нормативне значення
		2019	2020	2021	
1	Коефіцієнт оборотності активів	2,46	1,43	1,66	збільшення
2	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	8,21	7,26	5,53	збільшення
3	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	4,5	2,07	2,3	збільшення
4	Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	81	176	159	зменшення
5	Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	44	50	66	зменшення
6	Фондовіддача	4,16	2,86	3,20	збільшення
7	Коефіцієнт оборотного капіталу	4,58	3,47	4,15	збільшення

Коефіцієнт оборотності активів характеризує на скільки ефективно використовуються активи з точки зору обсягу реалізації, оскільки показує скільки гривень реалізації припадає на кожну гривню, вкладену в активи підприємства. Іншими словами - скільки разів за звітний період активи обернулися в процесі реалізації продукції, таким чином найкращі показники спостерігаються в 2019 році і становлять 2,46, а найгірші в 2020 – 1,43.

Фондовіддача. Це показник характеризує, на скільки ефективно підприємство використовує основні фонди. Визначається як відношення виручки від реалізації до середньорічної вартості основних фондів. У 2019 році цей показник становить 4,16, а вже в 2021 лише 3,2, отже зниження фондовіддачі свідчить про зменшення ефективності використання основних фондів. Цей показник порівнюється із середньогалузевими показниками.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості. (коефіцієнт оборотності за розрахунками). Показує, скільки разів за рік обернулися кошти, вкладені в розрахунки. У цьому випадку підприємство швидше отримує оплату по рахунках. З таблиці видно, що коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості у 2019, 2020, 2021 відповідно становить 4,5, 2,07

та 2,3. У розумних межах чим більша кількість оборотів, тим краще, тож найкращим для підприємства був 2019 рік.

Порівняння термінів погашення дебіторської і кредиторської заборгованості дозволить зробити висновок про платоспроможність підприємства. Перевищення терміну погашення дебіторської заборгованості над кредиторською, як у нашому випадку, свідчить про погіршення платоспроможності підприємства(тривалість періоду вибрано умовно 365 днів).

На короткострокову ліквідність або платоспроможність підприємства впливає його здатність генерувати прибуток. У цьому зв'язку розглядається такий аспект діяльності підприємства як рентабельність. Це і якісний і кількісний показник ефективності діяльності всякого підприємства.

До основних показників рентабельності, які використовуються у ході аналізу фінансового стану підприємства, належать: коефіцієнт рентабельності активів; коефіцієнт рентабельності власного капіталу; коефіцієнт рентабельності діяльності;

Коефіцієнт рентабельності активів (економічна рентабельність) характеризує – рівень прибутку, що створюється всіма активами підприємства, які перебувають у його використанні згідно з балансом. З таблиці видно що у 2021 році в порівнянні з 2019 даний показник зріс на незначну величину. Зменшення рівня рентабельності активів може свідчити про падаючий попит на продукцію підприємства й про перенагромадження активів.

Таблиця 2.11

Розрахунок показників рентабельності підприємства ТДВ «ЖЛ»

№ n/n	Назва показника	Значення показника			Нормативне значення
		2019	2020	2021	
1	Коефіцієнт рентабельності активів	0,036	0,00	0,043	>0, збільшення
2	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,07	4,9	0,11	>0, збільшення
3	Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,014	0,0	0,03	>0, збільшення
4	Коефіцієнт рентабельності продукції	0,032	0,056	0,075	>0, збільшення

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (фінансова рентабельність) характеризує рівень прибутковості власного капіталу, вкладеного в дане підприємство, тому найбільший інтерес представляє для наявних і потенційних власників й акціонерів й є одним з основних показників інвестиційної привабливості підприємства, тому що його рівень показує верхню межу дивідендних виплат.

Коефіцієнт рентабельності діяльності розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) . Збільшення цього показника у 2021 році свідчить про зростання ефективності господарської діяльності підприємства, а зменшення навпаки.

Проаналізувавши загальний стан підприємства ТДВ «ЖЛ» можна зробити пропозиції по покращенню фінансового стану підприємства:

1.Перш за все підприємство ТДВ «ЖЛ» повинно реалізувати всю продукцію, що застоюється на складах. Реалізацією і просуванням продукції на ринок на підприємстві займається відділ маркетингу. Саме цей відділ повинен забезпечити просування товару не тільки на вітчизняний ринок а і за кордон. Введення сучасної моделі відділу маркетингу забезпечує зв'язок цього відділу з всіма іншими відділами підприємства, що забезпечує їх ефективну роботу.

2.Зниження собівартості продукції – дозволить підприємству ТДВ «ЖЛ» бути конкурентноспроможним на ринку збуту. Можливе за рахунок впровадження нової техніки, технологій, більш раціонального використання як матеріальних так і трудових ресурсів, зменшення питомої ваги постійних затрат в собівартості продукції, адже зниження собівартості продукції прямо пропорційно впливає на збільшення прибутку підприємства.

3.Збільшення грошових коштів на розрахунковому рахунку підприємства ТДВ «ЖЛ» що збільшить коефіцієнт абсолютної ліквідності і дозволить підприємству брати довго і короткострокові позики в банку для фінансування поточної діяльності, які видаються лише платоспроможним

підприємствам, в яких коефіцієнт абсолютної ліквідності відповідає нормі. Збільшення грошових коштів можна забезпечити за рахунок реалізації зайвих виробничих і невиробничих фондів, здачі їх в оренду.

4. Виробництво і розробка нових видів продукції, яка зацікавить споживачів, а також отримання ліцензій на виробництво “ходових” товарів, що дозволить стабілізувати і покращити фінансовий стан підприємства.

2.3. Економічний механізм фінансового забезпечення відтворення основних засобів ТДВ «ЖЛ»

Основне завдання відтворення основних засобів полягає в створенні оптимальної їх структури, що покликана забезпечувати підприємству можливість на високому технологічному і технічному рівнях виробляти максимум високоякісної і конкурентноспроможної продукції з мінімальними витратами.

Відтворення основних фондів – це процес їх безперервного відновлення.

Відтворення основних фондів буває двох видів: просте й розширене. При **простому відтворенні** здійснюється заміна окремих зношених частин основних фондів або заміна старого устаткування на аналогічне, тобто відновлюється колишня виробнича потужність.

При **розширеному відтворенні** відбувається кількісне і якісне відновлення основних фондів. Нагромадження та оновлення основних фондів, нарощування виробничих потужностей підприємств різних галузей народного господарства здійснюється в процесі технічного переозброєння, реконструкції й розширення діючих або спорудження нових виробничих об'єктів (цехів, виробництв, підприємств у цілому). Необхідність розширеного відтворення диктується умовами роботи на ринку й інтенсивністю конкуренції.

Проведемо аналіз структури основних засобів ТДВ «ЖЛ». Аналіз структури та руху основних засобів підприємства проводиться за даними Форми 5 „Примітки до річної фінансової звітності” (Розділ II) або Форми 11-ОЗ „Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)” (Розділ I та II) за методикою, наведеною в табл. 2.12

Таблиця 2.12

Аналіз структури та руху основних засобів ТДВ «ЖЛ»

Групи основних засобів	2020 рік				2021 рік				Абсолютне відхилення			
	Залишок на поч. року	Надійшло за рік	Вибуло за рік	Залишок на кін. року	Залишок на поч. року	Надійшло за рік	Вибуло за рік	Залишок на кін. року	Залишок на поч. року	Вартості введених ОЗ	Вартості виведених ОЗ	Залишок на кін. року
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Земельні ділянки	1068	-	-	1068	1068	-	-	1068	0	-	-	0
Інвестиційна нерухомість	836	-	-	836	836	-	-	836	0	-	-	0
Будинки, споруди та передавальні пристрої	26171	3227	-	29898	29898	4060	-	33958	4060	833	-	4060
Машини та обладнання	162421	34223	5305	191339	191339	39702	16911	214130	22791	5479	11606	22791
Транспортні засоби	8960	234	94	9100	9100	270	275	9095	-5	36	181	-5
Інструменти, прилади, інвентар	684	11	8	687	687	9	6	690	3	-2	-2	3
Інші основні засоби	-	-	-	-	-	56	5	51	51	56	5	51
Малоцінні необоротні матеріальні активи	1568	343	231	1680	1680	1020	1185	1515	-165	677	954	-165
РАЗОМ	201708	38538	5638	234608	234608	45117	18382	261343	26735	6579	12744	26735

Дані таблиці показують, що за звітний рік (2021 р.) в наявності і в структурі таких груп основних засобів, як земельні ділянки та інвестиційна нерухомість, змін не відбулося.

Найбільшу частину усіх основних засобів складають такі групи основних засобів, як

- 1) будинки, споруди та передавальні пристрої;
- 2) машини та обладнання.

Отже, протягом 2021 року частина вартості будинків, споруд та передавальних пристроїв зросла на 4060 тис. грн., оскільки за даний період на підприємство надійшло таких основних засобів на суму 4060 тис. грн., що на 833 тис. грн. більше ніж у 2020 році, а вибуття основних засобів у 2021 та 2009 роках не відбувалося.

Що стосується машин та обладнання, то у 2021 році на підприємство надійшло даних основних засобів на суму 39702 тис. грн., що на 5479 тис. грн.. більше ніж у 2020 році, а вибуло на суму 16911 тис. грн.. що на 11606 тис. грн. більше ніж у 2020 році. Рух саме цієї групи основних засобів зумовлено введенням нових потокових ліній, будівництвом нового цеху, заміна старого обладнання більш новим та продуктивнішим. Загальна кількість машин та обладнання у 2021 році порівняно з 2020 роком зросла на 22791 тис. грн.

Вартість транспортних засобів у 2021 році зменшилась на 5 тис. грн. Так протягом 2021 року на підприємство надійшло транспортних засобів на суму 270 тис. грн., а вибуло на суму 275 тис. грн.

Інструменти, прилади, інвентар у 2020 році становили 687 тис. грн., а у 2021 – 690, що на 3 тис. грн. більше ніж в 2020. У 2021 на підприємство надійшло інструментів на суму 9 тис. грн., а у 2020 - на суму 11 тис. грн. , а вибуло у 2021 році на суму 6 тис. грн., що на 2 тис. грн. менше ніж в 2020.

У 2021 році з'явилась така частка основних засобів, як інші основні засоби, кількість яких, на кінець 2021 року, становила 51 тис. грн.

Вартість малоцінних необоротних матеріальних активів у 2021 році порівняно з 2020 роком знизилась на 165 тис. грн., шляхом зменшення вартості введених основних засобів на суму 677 тис. грн. та збільшення виведених основних засобів на суму 954 тис. грн. у порівнянні з 2020 роком.

Не зважаючи на вартість введених та виведених з експлуатації основних засобів, їх загальна вартість у 2021 році порівняно з 2020 роком помітно зросла, а саме на 26735 тис. грн., що є позитивно для діяльності підприємства.

Просте відтворення на підприємстві ТДВ «ЖЛ» відбувається за наступною схемою.

Кругообіг основних фондів в процесі простого відтворення на ТДВ «ЖЛ» (рис. 2.2).

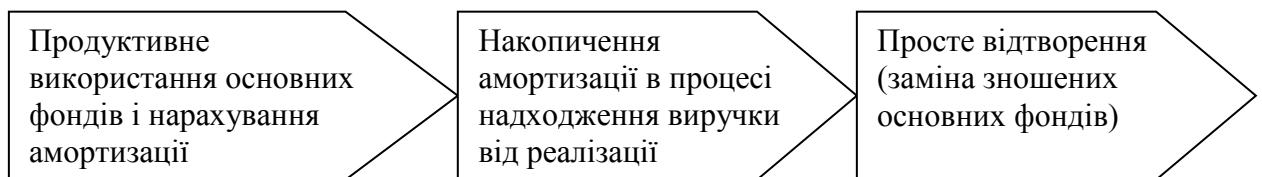

Рис. 2.2. Кругообіг основних засобів в процесі простого відтворення

На першій стадії відбувається продуктивне використання основних фондів і нарахування амортизаційних відрахувань.

На другій стадії відбувається заміна частини основних фондів, які перебували у виробничій формі, на грошові кошти шляхом нагромадження амортизаційних відрахувань.

На третій стадії амортизаційні відрахування використовуються для здійснення всіх видів ремонту основних фондів, модернізації, заміни зношених основних фондів і інших напрямків капітальних вкладень.

Особливості відтворювального процесу основних засобів знаходять відображення у порядку нарахування амортизації. Амортизація, що нараховується, з одного боку, є частиною валових витрат підприємства, а з другого – основним джерелом відшкодування зносу основних засобів, може і повинна активно впливати на темпи і характер відтворення основних засобів, на рівень їх використання.

Проаналізуємо склад та структуру амортизаційних відрахувань ТДВ «ЖЛ», дані занесемо до таблиці 2.13

За даними даної таблиці можна говорити про те, що найбільша частка амортизаційних відрахувань припадає на таку групу основних засобів, як машини і обладнання. Так, у 2019 році ця частка становила 81,1%, а у 2021 – 87%. Розмір амортизаційних відрахувань на будинки, споруди та передавальні пристрої у 2021 році знизився на 32 тис. грн. у порівнянні з 2019 роком, або на 3,3%. Не велика частка амортизаційних відрахувань припадає на таку групу основних засобів, як транспортні засоби. У 2019 році вона становила 8,3 % із загальної величини амортизаційних відрахувань, а у 2021 зменшилась до 4,3%. Найменша частка амортизаційних відрахувань припадає на такі групи основних засобів, як інвестиційна нерухомість, інструменти, прилади, інвентар та інші основні засоби. У 2019 році вони відповідно складали 0,2%, 0,5%, 1,0%, а у 2021 році знизились і відповідно складали 0,1%, 0,2%, 0,1%. Малоцінні необоротні матеріальні активи у 2019 році становили 436 тис. грн. або 2,8% від загальної кількості амортизаційних відрахувань, а у 2021 році ця величина значно зросла і складала 1276 тис. грн. або 4,8%.

Таблиця 2.13

Аналіз амортизаційних відрахувань

Групи основних засобів	Нараховано амортизації за рік						Відхилення 2021/2019	
	2019		2020		2021		Абсолютне, +/-	Відносне, %
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%		
Інвестиційна нерухомість	32	0,2	25	0,1	25	0,1	-7	-21,9
Будинки, споруди та передавальні пристрої	961	6,1	945	5,5	929	3,5	-32	-3,3
Машини та обладнання	12712	81,1	14862	87,0	23143	87,0	10431	82,0
Транспортні засоби	1306	8,3	847	5,0	1146	4,3	-160	-12,3
Інструменти, прилади, інвентар	77	0,5	55	0,3	64	0,2	-13	-16,9
Інші основні засоби	158	1,0	-	-	18	0,1	-140	-88,6
РАЗОМ	15682	100	17077	100	26601	100	10919	69,6

Призначення амортизаційних відрахувань досить широке. На підприємстві ТДВ «ЖЛ» амортизаційні відрахування спрямовані на різноманітні цілі наведені в таблиці 2.14

Таблиця 2.14

Використання амортизаційних відрахувань

<i>Найменування показника</i>	<i>Роки</i>		
	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Нараховано за звітний рік	15842	17232	26761
Використано за рік усього	-	17232	26761
в тому числі:будівництво об'єктів	3563	970	1499
придбання (виготовлення) та поліпшення основних засобів	11964	16149	25075
з них машини та обладнання	11728	14917	23144
придбання (створення) нематеріальних активів	315	113	187
погашення отриманих на капітальні інвестиції позик	-	-	-

Основним напрямком використання амортизаційних відрахувань є придбання та поліпшення основних засобів, з яких особливу увагу керівництво підприємства приділяє машинам та обладнанню. Так на машини і обладнання у 2019 році було використано 11728 тис. грн., а у 2020 – 23144 тис. грн., зумовлено це тим , що підприємство у 2021 році розширяло своє виробництво, створювало нову продукцію, у 2021 році впроваджувалось будівництво нової потокової лінії.

Важливе значення при простому відтворенні має ремонт. Від своєчасності і якості ремонту основних фондів залежить ефективність їхнього використання. Підприємство самостійно визначає всі види ремонту основних фондів (поточного, середнього і капітального), джерела видатків і порядок їх використання.

Поточний ремонт здійснюється для забезпечення роботи основних засобів і полягає в усуненні окремих поломок основних фондів і заміні або відновленні їх окремих частин.

Середній ремонт проводиться для часткового відновлення основних фондів із заміною деталей, вузлів обмеженої номенклатури, яка визначається технічною документацією.

Капітальний ремонт виконується для відновлення виробничого ресурсу машин, устаткування. При цьому, як звичайно, устаткування повністю розбирається, виявляються дефекти, контролюється технічний стан, здійснюється сам ремонт, регулювання та випробування.

Економічна доцільність капітального ремонту основних засобів на ТДВ «ЖЛ» визначається порівнянням загальних витрат на ремонт об'єкта з вартістю аналогічного нового устаткування. Якщо вартість капітального ремонту об'єкта перевищує вартість придбання аналогічного нового устаткування, то такий ремонт робити недоцільно.

ДТВ «ЖЛ», як і більшість підприємств, має право включати видатки на всі види ремонту основних виробничих фондів до складу витрат на виробництво й реалізацію продукції в сумі, що не перевищує 10 % від загальної балансової вартості основних фондів на початок року. Видатки на ремонт, які перевищують 10% норму, здійснюються з інших джерел і відносять на збільшення балансової вартості основних фондів.

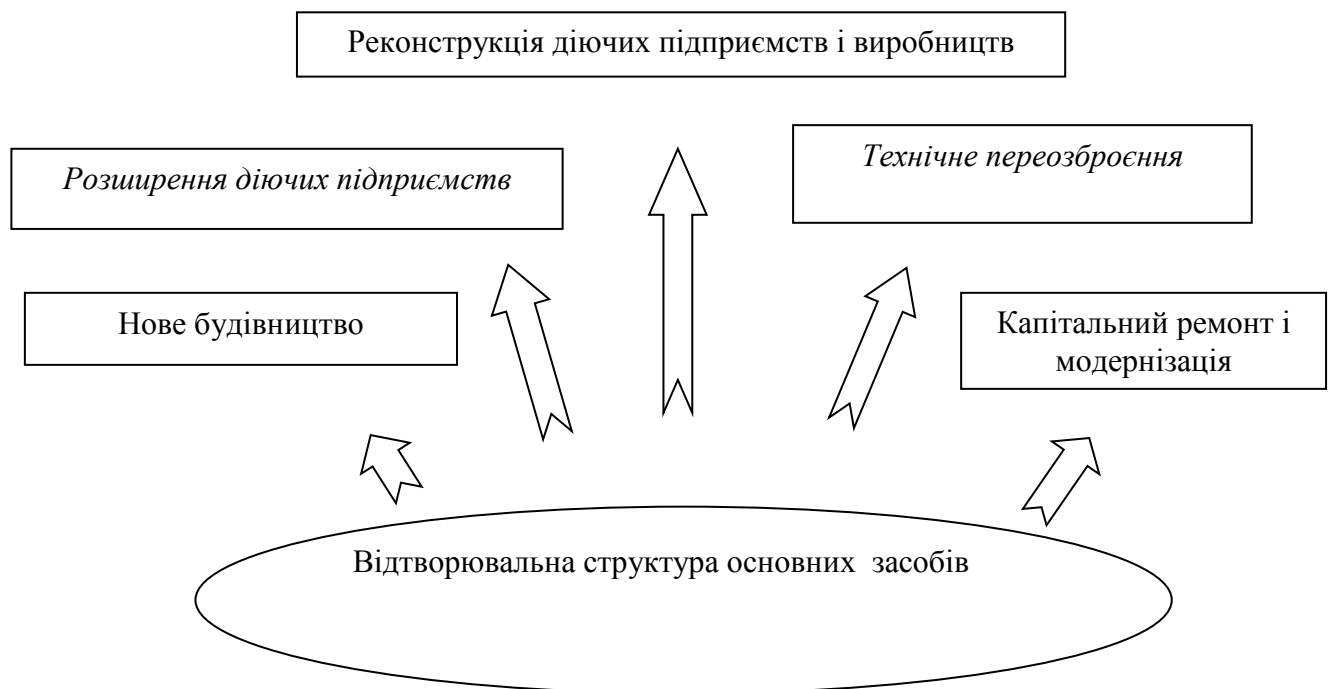

Рис. 2.3 Відтворювальна структура основних виробничих засобів

При розширеному відтворенні важливу роль відіграють **капітальні вкладення** – це використання фінансових ресурсів для створення нових, реконструкції і технічного переозброєння діючих підприємств.

Відповідно до чинного законодавства серед джерел фінансування капітальних вкладень варто назвати:

- 1) самофінансування із власних джерел (чистий прибуток плюс амортизація плюс кошти від ліквідації вибулого й непотрібного майна);
- 2) використання залучених коштів (пайові внески засновників та акціонерний капітал);
- 3) позикові (банківський кредит, облігаційні позики);
- 4) кошти, одержані від продажу майна підприємства;
- 5) кошти державного і місцевого бюджетів.

Розглянемо розширене відтворення через капітальні інвестиції ТДВ «ЖЛ» за 3 роки.

Таблиця 2.15

Капітальні інвестиції ТДВ «ЖЛ»

<i>Назва показника</i>	<i>Рок</i>					
	<i>2019</i>		<i>2020</i>		<i>2021</i>	
	<i>За рік</i>	<i>На кінець року</i>	<i>За рік</i>	<i>На кінець року</i>	<i>За рік</i>	<i>На кінець року</i>
Капітальне будівництво	1526	5192	3728	-	3495	-
Придбання(виготовлення) основних засобів	30684	2081	34404	8517	66835	16410
Придбання(виготовлення)інших необоротних матеріальних активів	382	92	344	91	4765	111
Придбання(створення) нематеріальних активів	-	-	113	-		
Придбання (виращування) довгострокових біологічних активів	-	-	-	-		
Інші	-	-	-	-		
РАЗОМ	32592	7365	38589	8608	75095	16521

Велику частку в структурі капітальних інвестицій відведено на придбання(виготовлення) основних засобів. Так, у 2021 році на

придбання(виготовлення) основних засобів підприємством було витрачено 66835 тис. грн. при загальній сумі інвестицій 75095 тис. грн.

На підприємстві застосовуються два типи фінансування: самофінансування основних засобів з метою підтримки діючого рівня виробництва і самофінансування з метою забезпечення росту і розвитку виробництва.

Джерелом самофінансування з метою простого відтворення основних засобів на ТДВ «ЖЛ» є амортизаційні відрахування, що є у розпорядженні підприємства. Проте їх часто не вистачає для повного оновлення основних виробничих фондів. Насправді з причин інфляції і розвитку технології вартість основних фондів зростає на момент їх необхідного придбання. Накопичена амортизація не знаходиться в нерухомому стані в очікуванні, коли прийде час замінити фізично зношене устаткування. Вона тим часом приймає участь у фінансуванні господарського циклу.

Джерелами самофінансування з метою розширення і розвитку виробництва, звичайно, є нерозподілений (реінвестований) прибуток, амортизаційні відрахування і резервні фонди. Але зазвичай для забезпечення розширеного відтворення основних засобів власних коштів недостатньо, тому ТДВ «ЖЛ» змушене використовувати позикові та залучені кошти.

Проаналізуємо довгострокові зобов'язання підприємства, однією зі складових яких є кредити банків.

Таблиця 2.16

Довгострокові зобов'язання ТДВ «ЖЛ»

<i>Назва показника</i>	<i>Роки</i>					
	<i>2019</i>		<i>2020</i>		<i>2021</i>	
	<i>На поч. періоду</i>	<i>На кін. періоду</i>	<i>На поч. періоду</i>	<i>На поч. періоду</i>	<i>На поч. періоду</i>	<i>На поч. періоду</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Довгострокові кредити банків	-	130290	178255	190563	190563	135780
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	-	-	-	-	-	15695
Відстрочені довгострокові зобов'язання	925	-	-	-	-	259
РАЗОМ	925	130290	178255	190563	190563	151734

З даної таблиці видно, що після складного процесу переорганізації ТДВ «ЖЛ» у 2009 році, у 2019 році підприємство змушене було звернутись до кредитного фінансування.

Оцінка майнового стану підприємства дає змогу визначити абсолютні й відносні зміни статей балансу за визначений період, відслідковувати тенденції їхньої зміни та визначити структуру фінансових ресурсів підприємства. Для оцінки майнового стану доцільно розрахувати такі показники (коефіцієнти), які характеризують виробничий потенціал підприємства: коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення основних засобів та коефіцієнт вибуття основних засобів.

Таблиця 2.17

Розрахунок показників оцінки майнового стану підприємства ТДВ «ЖЛ»

№ п/п	Назва показника	Значення показника			Нормативне значення
		2019	2020	2021	
1	Коефіцієнт зносу основних засобів	0,35	0,37	0,42	Зменшення
2	Коефіцієнт оновлення основних фондів	0,20	0,16	0,17	Збільшення
3	Коефіцієнт вибуття основних фондів	0,04	0,03	0,08	Повинен бути меншим, ніж Коеф. оновл.

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує частку зношених основних засобів у загальній їх вартості, показує, яка частка вартості основних фондів підприємства вже перенесена на вартість готової продукції.. Отже у загальній вартості основних засобів частка зношених основних засобів становить 0,35 в 2019, 0,37 у 2020 рр., і 0,42 у 2021. Зростання коефіцієнту зносу основних засобів у 2021 році говорить про фізичний і моральний знос основних засобів та є негативним фактором.

Коефіцієнт оновлення основних фондів показує, яку частину від тих, що є на кінець звітного періоду складають нові основні засоби. У загальній кількості основних засобів що є на кінець звітного періоду, нові основні засоби у 2019,2020,2021 рр. відповідно складають 0,2, 0,16, 0,17. Зростання

коефіцієнту оновлення основних засобів позитивно впливає на стан підприємства.

Коефіцієнт вибуття основних фондів – показник, який відображає величину основних фондів, яка вибула з кругообігу коштів підприємства до загальної кількості основних фондів на цьому підприємстві, у нашому випадку даний показник становить 0,04 у 2019 році, 0,03 у 2020 та 0,08 у 2021. Даний показник менший за коефіцієнт оновлення основних фондів, що є позитивним для підприємства, чим менший показник тим більша частина засобів залишається в розпорядженні підприємства.

Ефективне та раціональне використання основних засобів – запорука нормального розвитку підприємства.

Для оцінки стану та ефективності використання основних засобів підприємства використовують такі групи показників:

1 група – показники забезпечення підприємства основними засобами.

1. Фондомісткість характеризує рівень забезпеченості підприємства основними засобами і визначається як відношення балансової вартості основних засобів до чистого доходу (виручки) від реалізації.

2. Фондоозброєність показує скільки основних засобів припадає на одного працівника підприємства і визначається як відношення балансової вартості основних засобів до середньооблікової чисельності працюючих.

3. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства показує питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства і визначається як відношення залишкової вартості основних засобів до валюти балансу.

2 група – показники стану основних засобів.

4. Коефіцієнт зносу основних засобів відображає рівень зносу основних засобів і визначається як відношення суми зносу основних засобів до балансової вартості основних засобів.

5. Коефіцієнт придатності основних засобів показує, яка частина основних засобів є придатною для експлуатації і визначається як відношення

залишкової вартості основних засобів до балансової вартості основних засобів.

6. Коефіцієнт оновлення основних засобів характеризує частку введених нових основних засобів у загальній вартості основних засобів і визначається як відношення вартості введених в експлуатацію нових основних засобів до балансової вартості основних засобів.

7. Коефіцієнт вибуття основних засобів показує частку виведених з експлуатації основних засобів у балансовій вартості основних засобів.

8. Коефіцієнт приросту основних засобів показує рівень збільшення (зменшення) основних засобів внаслідок введення нових основних засобів та виведення з експлуатації зношених чи застарілих основних засобів.

3 група – показники ефективності використання основних засобів.

9. Фондовіддача основних засобів характеризує ефективність використання основних засобів, відображає суму чистого доходу (виручки) від реалізації на одну гривню основних засобів.

10. Рентабельність основних засобів характеризує ефективність використання основних засобів, відображає суму валового прибутку на одну гривню основних засобів.

Оцінювання показників стану та ефективності використання основних засобів слід проводити за методикою, наведеною в таблиці 2.18.

Здійснивши розрахунок показників ефективності використання основних засобів, зробимо відповідні висновки.

Фондомісткість - показник, який характеризує рівень середньорічної вартості основних виробничих фондів на одиницю вартості виробленої валової продукції. Вважається нормальним, коли фондомісткість має тенденцію до зниження. Але зниження коефіцієнта фондомісткості повинно проходити не за рахунок зниження вартості основних виробничих фондів та зниження вартості виробленої валової продукції, а за рахунок більш низьких темпів росту вартості основних виробничих фондів порівняно з темпами росту вартості валової продукції. На підприємстві у 2019 році фондомісткість

підприємства становила 0,26, а у 2021 році зросла до 0,33, тобто зросла на 0,07, що негативно впливає на господарську діяльність.

Таблиця 2.18

Оцінка ефективності використання основних засобів

<i>Показник</i>	<i>Нормативне значення</i>	<i>2019 рік</i>	<i>2020 рік</i>	<i>2021 рік</i>	<i>Відхилення +/-</i>
1	3	4	5	6	7
1.Первісна (балансова) вартість основних засобів	-	200946	233772	260507	59561
2.Залишкова вартість ОЗ	-	129638	146541	150150	20512
3.Знос ОЗ	-	71308	87231	110357	39049
4.Вартість введених в експлуатацію ОЗ	-	39329	38538	45117	5788
5.Вартість виведених з експлуатації ОЗ	-	6852	5638	18382	11530
6.Валюта балансу	-	371887	458728	493023	121136
7.Чистий дохід (виручка) від реалізації	-	768807	622021	790591	21784
8.Валовий прибуток	-	123830	105504	159905	36075
9.Середньозважена чисельність працюючих	-	2435	2161	2480	45
10.Фондомісткість ОЗ	Зменшення	0,26	0,38	0,33	0,07
11.Фондоозброєність ОЗ	Збільшення	82,5	108,2	105,0	22,5
12.Коефіцієнт реальної вартості ОЗ у майні підприємства	Збільшення	0,35	0,32	0,30	-0,05
13.Коефіцієнт зносу ОЗ	Зменшення	0,35	0,37	0,42	0,07
14. Коефіцієнт придатності ОЗ	Збільшення	0,65	0,63	0,58	-0,07
15.Коефіцієнт оновлення ОЗ	Збільшення	0,20	0,16	0,17	-0,03
16.Коефіцієнт вибуття ОЗ	Зменшення	0,04	0,03	0,08	0,04
17.Коефіцієнт приросту ОЗ	Додатне	0,16	0,14	0,10	-0,06
18.Фондовіддача ОЗ	Збільшення	4,16	2,86	2,59	-1,57
19 Рентабельність ОЗ	Збільшення	0,6	0,5	0,6	0

Фондоозброєність показує скільки основних засобів припадає на одного працівника підприємства і визначається як відношення балансової

вартості основних засобів до середньооблікової чисельності працюючих. Згідно розрахунків рівень фондоозброєності в 2021 році порівняно з 2019 значно зросла, так у 2019 цей показник становив 82,5, а у 2021 – 105,0. Зростання рівня фондоозброєності - шлях до підвищення продуктивності праці. Збільшення значень показників фондоозброєності зумовлене збільшенням вартості основних коштів в році, що аналізується в порівнянні з базисним (закупівля і введення в експлуатацію нової потокової лінії) Але, необхідно слідкувати за тим, щоб темпи росту фондоозброєності не випереджали темпи росту продуктивності праці.

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства показує питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства і визначається як відношення залишкової вартості основних засобів до валюти балансу. Це співвідношення (коефіцієнт) повинно складати не менше 0,5. На підприємстві дана величина у 2021 році становила 0,30, а у 2019 – 0,35.

Коефіцієнт зносу основних засобів відображає рівень зносу основних засобів і визначається як відношення суми зносу основних засобів до балансової вартості основних засобів. **Коефіцієнт зносу основних засобів** - коефіцієнт рівний відношенню суми нарахованої амортизації до первісної вартості основних засобів. Даними для його розрахунку служить бухгалтерський баланс. **Коефіцієнт зносу основних засобів** показує, наскільки амортизовані основні засоби, тобто якою мірою профінансована їхня можлива майбутня заміна по мірі зносу. Порівнюючи даний показник 2021 року з 2019, можна побачити, що коефіцієнт зносу у 2021 році становив 0,52, що на 0,07 більше ніж у 2019. Незважаючи на умовність цих показників, вони мають певне аналітичне значення. Так, прийнято вважати, що значення коефіцієнта зносу більш ніж 50% (а отже, коефіцієнта придатності менш 50%) є небажаним. Більш об'єктивну оцінку даного показника можна отримати, порівнявши його значення по конкретному

підприємству зі значенням даного показника у конкурентів або із середнім значенням коефіцієнта зносу в галузі.

Коефіцієнт придатності показує, яка частина основних засобів придатна для експлуатації в процесі господарської діяльності. Тобто, чим більший даний показник тим більша частина основних засобів придатна для експлуатації. В 2019 році коефіцієнт придатності становив 0,65, а в 2021 – 0,58, таке зменшення зумовлено незначним погіршенням експлуатаційних властивостей певних основних засобів.

Коефіцієнт оновлення основних фондів характеризує інтенсивність введення в дію нових основних фондів. Він показує частку введених основних фондів за визначений період у загальній вартості основних фондів на кінець звітного періоду. У 2021 році цей показник становив 0,17, що на 0,03 менше ніж у 2019 році. Зниження даного показника є негативним явищем у діяльності підприємства, оскільки свідчить про те, що кількість застарілого обладнання на підприємстві не повною мірою замінюється більш новим та продуктивно вигіднішим.

Коефіцієнт вибуття основних засобів – показує, яка частка основних фондів, наявних на початок звітного періоду, вибула за цей період унаслідок старіння та зносу [9]. У 2019 та 2021 році відповідно становив 0,04 та 0,08. Позитивною в діяльності підприємства є ситуація, коли вартість введених у дію основних засобів перевищує вартість вибулих основних засобів.

Коефіцієнт приросту основних засобів показує рівень збільшення (зменшення) основних засобів внаслідок введення нових основних засобів та виведення з експлуатації зношених чи застарілих основних засобів. Позитивною в діяльності підприємства є ситуація, коли вартість введених у дію основних засобів перевищує вартість вибулих основних засобів. Коефіцієнт приросту, для нормального функціонування підприємства, повинен бути величиною додатною. У 2019 році цей показник становив 0,16, а у 2021 році знизився на 0,06 і становив 0,10. Зниження показника

спричинене зменшенням вартості введених в експлуатацію основних засобів у 2021 порівняно з 2019.

Фондовіддача основних виробничих фондів - показник, який відображає обсяг валової (товарної) продукції у вартісному виразі на одиницю (гривню) середньорічної вартості основних виробничих фондів, які беруть участь у виробництві необхідного обсягу продукції. Цей показник є найбільш узагальнюючим показником, що характеризує ефективність використання основних виробничих фондів. *Фондовіддача* – показник, що відображає випуск продукції на 1 грн основних фондів підприємства. На підприємстві у 2019 році фондовіддача становила 4,16, а у 2021 році значно погіршилась до позначки 2,59. Таке зниження фондовіддачі зумовлене зменшенням виручки від реалізації продукції та підвищенням вартості основних виробничих фондів підприємства.

Рентабельність основних виробничих фондів - це відносний показник, який характеризує рівень ефективності використання цих фондів. Розраховується він відношенням загального прибутку, отриманого за звітний рік, до середньорічної вартості основних виробничих фондів за той самий рік. Рентабельність основних засобів характеризує ефективність використання основних засобів, відображає суму валового прибутку на одну гривню основних засобів [29]. Чим більший даний показник, тим ефективніше використовуються основні засоби підприємства. На підприємстві ТДВ «ЖЛ» рентабельність основних засобів у 2021 та 2019 залишилась незмінною та становила 0,6.

Із загальної картини випливає, що ефективність використання основних засобів ТДВ «ЖЛ» у 2021 році погіршилась, не зважаючи на те, що вартість загальної кількості засобів зросла.

Висновки до розділу 2

ТДВ «ЖЛ» є одним з найбільших кондитерських підприємств України, які формують основу кондитерської галузі загалом по країні.

У 2021 році загальне фінансово – економічне становище ТДВ «ЖЛ» покращилось проте основні засоби потребують відтворення.

Основне завдання відтворення основних засобів полягає в створенні оптимальної їх структури, що покликана забезпечувати підприємству можливість на високому технологічному і технічному рівнях виробляти максимум високоякісної і конкурентноспроможної продукції з мінімальними витратами.

Для оцінки відтворення основних засобів використовують такі показники, як:

- коефіцієнт зносу основних засобів - у 2021 році становив 0,52, що на 0,07 більше ніж у 2019.
- коефіцієнт оновлення основних фондів - у 2021 році на 0,03 менше ніж у 2019 році, що свідчить про зменшення ведення ОЗ.
- коефіцієнт вибуття основних фондів - показує, яка частка основних фондів вибула за період унаслідок старіння та зносу, у 2019 та 2021 році відповідно становив 0,04 та 0,08.

Для оцінки стану та ефективності використання основних засобів підприємства використовують такі показники:

- фондомісткість - зросла на 0,07, що негативно впливає на господарську діяльність.
- Фондоозброєність - значно зросла, так у 2019 цей показник становив 82,5, а у 2021 – 105,0.
- коефіцієнт придатності основних засобів - в 2019 році становив 0,65, а в 2021 – 0,58, таке зменшення зумовлено незначним погіршенням експлуатаційних властивостей певних основних засобів.
- фондівіддача основних засобів - у 2019 році становила 4,16, а у 2021 році значно погіршилась до позначки 2,59. Таке зниження фондівіддачі

зумовлене зменшенням виручки від реалізації продукції та підвищенням вартості основних виробничих фондів підприємства.

- рентабельність основних засобів - залишилась незмінною та становила 0,6.

При розширеному відтворенні важливу роль відіграють капітальні вкладення – це використання фінансових ресурсів для створення нових, реконструкції і технічного переозброєння діючих підприємств. Велику частку в структурі капітальних інвестицій ТДВ «ЖЛ» відведено на придбання (виготовлення) основних засобів.

На підприємстві застосовуються два типи фінансування: самофінансування основних засобів з метою підтримки діючого рівня виробництва і самофінансування з метою забезпечення росту і розвитку виробництва.

Джерелом самофінансування з метою простого відтворення основних засобів на ТДВ «ЖЛ» є амортизаційні відрахування, що є у розпорядженні підприємства. Проте їх часто не вистачає для повного оновлення основних виробничих фондів, тому ТДВ «ЖЛ» змушене використовувати позикові та залучені кошти.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

3.1. Організаційно – управлінські аспекти удосконалення економічного механізму відтворення основних засобів підприємства

Однією з причин низького рівня оновлення основних засобів підприємств є відсутність розробленої та впровадженої стратегії відтворення основних засобів. Отже, формування будь-якої стратегії потребує використання сукупності методів та інструментів, причому в залежності від об'єкта формування стратегічних основ та етапів розробки вони можуть суттєво відрізнятися.

Світові тенденції у розвитку амортизаційних систем спрямовані на їх лібералізацію, скорочення кількості амортизаційних норм, надання корпоративним структурам права самостійно встановлювати амортизаційні періоди у нормативно закріплених межах і обирати метод нарахування амортизації [5, с. 50].

Існуючу модель стратегії відтворення основних виробничих фондів на підприємствах вважаємо необхідним доповнити наступними етапами.(рис. 3.1.)

Перший етап це початок формування стратегії, передбачає оцінку стану та використання основних засобів, що експлуатуються підприємством. На даному етапі виявляються причини їх неефективного функціонування та пропонуються резерви більш ефективного їх використання; розробляються шляхи ліквідації негативних чинників, які підприємство може усунути без значних витрат та не застосовуючи механізм оновлення основних засобів.

На другому етапі відбувається визначення виробничої потреби підприємства в оновленні основних засобів. За результатами економічного, технологічного та фінансового аналізу, здійсненого на попередньому етапі,

встановлюється перелік основних засобів, які потребують ремонту, заміни, реконструкції тощо, а також визначається система пріоритетів в оновленні конкретних одиниць основних засобів [10].

Рис.3.1. Основні етапи формування стратегії відтворення основних засобів підприємства

Наступний крок - здійснення оцінки можливих результатів оновлення основних засобів, визначення переваг та недоліків відтворення, а також майбутнього підвищення ефективності використання основних засобів внаслідок здійсненого оновлення за допомогою системи показників. На цьому ж етапі обирається форма відтворення основних засобів - надається перевага простому чи розширеному відтворенню; відбувається техніко-економічне обґрунтування оновлення, де ефективність розглядається як

потенційно корисна віддача від заходів, спрямованих на оновлення основних засобів.

Четвертий етап передбачає визначення джерел фінансування відтворення основних засобів та проведення аналізу структури фінансових ресурсів. Формування та оцінка фінансових ресурсів, пов'язаних з оновленням основних виробничих фондів, є важливим складовим елементом реалізації стратегії відтворення. Аналіз фінансових джерел покликаний відобразити можливість підприємства самостійно профінансувати процес оновлення основних засобів у передбаченому обсязі або ж необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів. В умовах ринкової економіки первинне формування основних засобів, просте і розширене відтворення здійснюється за рахунок фінансових ресурсів, для акумулювання яких використовуються власні, позикові та залучені кошти. Слід зауважити, що стратегія оновлення включає оцінку як зовнішніх, так і внутрішніх фінансових джерел. До внутрішніх фінансових джерел відносять амортизаційні відрахування, нерозподілений прибуток, кошти засновників підприємства, страхові суми відшкодувань збитків, пов'язаних з втратою майна, а також суми, отримані від продажу основних засобів, а також кошти від емісій акцій та інших цінних паперів, пайові та інші внески членів трудових колективів, кошти від здачі основних засобів в оренду. До зовнішніх фінансових ресурсів, необхідних для оновлення, відносять довгострокові позички, які можна залучити у вигляді кредиту або лізингу, кошти страхових, венчурних, пенсійних та інших фондів, кошти державних та позабюджетних фондів та кошти іноземних інвесторів. Сучасні умови господарювання обумовлюють необхідність розробки на підприємствах механізму формування власних фінансових ресурсів, спрямованих на оновлення основних виробничих фондів. В умовах ринкової економіки підприємства, як правило, не акумулюють амортизаційні відрахування у спеціальному амортизаційному фонді з цільовим реноваційним призначенням, а здійснюють просте і розширене відтворення в міру потреби

за рахунок наявних джерел фінансування. Проте підприємство може ввести в практику своєї діяльності закріплення фінансових ресурсів за формами відтворення основних засобів. В економічній літературі виділяють таких три форми їх відтворення: підтримання основних засобів у придатному для експлуатації стані без зміни їх первісної корисності. Для цієї мети може створюватися фонд ремонтних робіт; реновація основних засобів, тобто заміна фізично і морально зношених основних засобів новими нерідко з кращими технічними характеристиками. Джерелом цієї форми відтворення є амортизаційні відрахування, надходження від реалізації основних засобів, які були у використанні; розширене відтворення основних засобів на існуючій та новій технічній основі (здійснення модернізації, переоснащення виробництва). Воно може здійснюватись за рахунок прибутку підприємства і частково амортизаційних відрахувань, а також позичкових і залучених коштів. Окремі науковці для вирішення даної проблеми пропонують формування спеціального фонду оновлення основних фондів за рахунок відрахувань, які відносяться на собівартість продукції. Об'єктами відрахувань в такий фонд можуть бути обсяг реалізації продукції, фонд оплати праці, а відсоток відрахувань повинен визначатися самим підприємством та може різнитися в залежності від конкретних виробничих ситуацій [10].

На п'ятому етапі розробки стратегії здійснюється оцінка запропонованих альтернативних варіантів. Критеріями оцінки можуть виступати: плата за залучення фінансових ресурсів, умови повернення, термін залучення тощо.

На підставі оцінки альтернативних варіантів оновлення здійснюється вибір оптимального варіанту відтворення основних засобів та джерел їх фінансування (шостий етап).

Протягом останніх років на більшості підприємств різних галузей народного господарства України спостерігається низький рівень ефективності відтворювальних процесів. Коефіцієнти оновлення й вибуття машин і устаткування, тобто найбільш активної частини основних фондів на

промислових підприємствах, коливаються в межах відповідно 5-6 та 2-3% загального їхнього обсягу, а коефіцієнт економічного спрацювання досягає 50-55% загальної вартості. Парк діючого виробничого устаткування містить майже третину фізично спрацьованих і технічно застарілих його одиниць. Саме цим передовсім пояснюється невідкладне завдання прискорення й підвищення ефективності відтворення основних фондів, зростання технічного рівня застосовуваних засобів праці. За сучасних умов слід запровадити і реалізувати такі головні напрямки інтенсифікації відтворення основних фондів:

- зосередження зусиль різних галузей науки на пріоритетних напрямках науково-технічного прогресу, форсованому розвитку передовсім наукомістких виробництв, істотному підвищенні техніко-організаційного рівня та соціально-економічної ефективності виробництва на підприємствах різних галузей народного господарства;

- докорінне поліпшення всієї організації робіт та економічного її обґрунтування на всіх стадіях відтворювального процесу (проектування - виробництво - розподіл - запровадження - експлуатація нової техніки);

- дотримання кожним підприємством власної стратегії технічного, організаційного та економічного розвитку; переорієнтація інвестиційної політики на максимальне технічне переозброєння й реконструкцію діючих виробничих об'єктів; різке збільшення масштабів вилучення з виробництва технічно застарілих і економічно малоефективних машин та устаткування, перехід від практики одиничної заміни спрацьованих знарядь праці до систематичного комплексного оновлення техніко-технологічної бази взаємозв'язаних виробничих ланок підприємств;

- створення ринкового економічного механізму країни, спроможного забезпечити постійну заінтересованість усіх ланок управління виробництвом у здійсненні найбільш ефективних відтворювальних процесів і сприйнятті науково-технічних та організаційних новацій (нововведень).

Практична реалізація перелічених головних напрямків інтенсифікації відтворювальних процесів потребує не лише активної інженерно-виробничої діяльності самих підприємств, а й мобілізації великих власних фінансових коштів. У повному обсязі вона можлива за умови передовсім постійної державної підтримки, безпосередньої участі багатьох інститутів ринкової інфраструктури та іноземного капіталу.

3.2. Обґрунтування резервів фінансування відтворення основних засобів

В економічній літературі та господарській практиці не розроблені теоретичні основи виявлення і реалізації внутрішніх резервів відтворення основного капіталу підприємства. В результаті цього не визначені шляхи, форми і методи вирішення протиріч між оптимальними можливостями використання резервів економічного розвитку підприємства і рівнем їх мобілізації.

Результати дослідження господарської діяльності ТДВ «ЖЛ» за 2019 – 2021 роки свідчать про негативні тенденції відтворення основних засобів, що є наслідком недостатнього і неефективного використання наявних джерел фінансування інвестицій. Дані динаміки інвестицій в основний капітал в останні роки свідчать про нестійку тенденцію відтворення інвестиційного потенціалу. Інвестиції в основний капітал за 2019-2021 рр. збільшилися майже в 2 рази, а виробництво лише у 1,3 рази.

Масштаби зношування основних засобів фактично зрівнялися з обсягами інвестицій, а в окремих групах засобів навіть перекрыли ці обсяги.

Джерелами інвестиційних засобів, що генеруються власною господарською діяльністю підприємства, є амортизація і чистий прибуток. Оскільки спосіб амортизаційних відрахувань змінює пропорції цих двох складових в часі, економічно правильним було б оцінювати «вигоду»

підприємства як сумарну величину амортизації і чистого прибутку впродовж деякого періоду часу, рівного терміну використання засобів. Чим більше їх сумарна величина, тим більше грошовий потік. Тому грошовий потік прямо пропорційно залежить від суми нарахованої амортизації, яка в свою чергу залежить від методу її нарахування.

Інструментом активізації інвестиційної діяльності підприємства є використання методу прискореної амортизації. Проте в процесі використання цього методу виникає ряд питань, які потребують вирішення: необхідність уточнення переліку промислових підприємств, які мають право використовувати прискорену амортизацію; конкретизації дати початку застосування методу прискореної амортизації; уточнення об'єктів основних фондів групи 3; визначення порядку нарахування прискореної амортизації. Крім того балансова вартість групи постійно коливається за рахунок покупки, продажу і ремонту основних фондів.

У разі необхідності придбання нового активу насамперед відбувається з'ясування питання про наявність коштів для цього. Далі здійснюється вибір постачальника та підбір оптимальних умов для підприємства-користувача. Коли власних коштів не вистачає, наступним кроком стає вибір ефективного фінансового механізму для купівлі нового обладнання. Звичайно, якщо актив, що його планують придбати, не вимагає великих капіталовкладень, можна піти шляхом максимального скорочення витрат та купити-таки необхідні основні засоби за власні кошти. Однак, як показує практика, це можливо не завжди. Та й не завжди вигідно з економічної точки зору. До того ж, існують альтернативні джерела фінансування, які може обрати керівник для досягнення підприємством поставленої мети.

Слід зазначити, що згідно з законодавством України підприємства всіх форм власності мають право проводити щорічну індексацію балансової вартості груп основних засобів. Цей процес визначає дійсну вартість відтворення в залежності від рівня цін і впливає на величину амортизаційних відрахувань.

Довгострокові кредити банків, емісія облігацій, цільовий державний кредит, податковий інвестиційний кредит та лізинг відносяться до позикових джерел. Довгострокові кредити не є ефективним джерелом фінансування відтворення основних засобів підприємств. Причинами цього є високі відсоткові ставки за кредитами, низька кредитоспроможність підприємств. Лізинг є альтернативою довгостроковому банківському кредитуванню. Переваги лізингу складаються у відсутності імобілізації коштів на придбання основних фондів, можливості використання їх на правах оренди.

Розглянемо ситуацію, коли підприємство має на меті оновлення бази основних засобів (активів), котрі є прибутковими та будуть використовуватись безпосередньо у виробничому процесі. Підприємство має у своєму розпорядженні достатній капітал для закупівлі необхідного обладнання, тому його керівник обирає джерелом фінансування власні кошти підприємства. Позитивним моментом для підприємства у такому випадку є те, що воно отримає необхідне йому обладнання без будь-яких додаткових зобов'язань щодо оплати процентів, страхових внесків тощо. Сплативши податок на додану вартість, основні засоби обліковують на балансі. При цьому підприємство вільне у своїх діях щодо придбаних активів. На перший погляд, ця ситуація видається цілком привабливою.

Водночас існують й певні недоліки розглянутого сценарію, які можуть негативно вплинути на розвиток підприємства у подальшому. Придбання основного засобу за рахунок власних коштів спричиняє цілу низку проблем у покупця: пошук необхідного обладнання, узгодження умов придбання, укладання усіх необхідних договорів та їх реєстрацію (у разі необхідності) у відповідних державних установах, розрахунок та оплату усіх передбачених чинним законодавством податкових платежів та зборів, вирішення питання щодо страхування та обслуговування. Крім того, у структурі балансу одразу відбуваються негативні зміни. Оскільки необхідні активи придбані за власні кошти підприємства, зменшується загальний обсяг грошових коштів, що спричиняє відповідне збільшення неліквідних оборотних активів. Ця

обставина може негативно відбитися на показниках, які характеризують фінансову стабільність підприємства. Про це слід пам'ятати у зв'язку із можливістю виникнення потреби у кредитних ресурсах у майбутньому. Ще один досить важливий момент. Якщо між покупцем і замовником раніше не укладалась жодна угода, існує ризик отримання обладнання, устаткування тощо неналежної якості, невчасно. Менша у такому випадку ймовірність одержати знижку при купівлі.

Спробуємо охарактеризувати ситуацію, коли у підприємства немає достатньої матеріальної бази для оновлення основних засобів, тобто доведеться скористатися залученими коштами. Не маючи фінансової можливості придбати усе необхідне обладнання одразу, підприємство залишає частину грошових активів у власному розпорядженні, а частину направляє на залучення кредиту. Відтак ПДВ підприємство сплачує одразу. У випадку співпраці з банком позитивом є те, що вільні грошові активи підприємство може спрямувати на загальний розвиток та розширювати свою діяльність. Отже, фінансування придбання основних засобів буде здійснюватись протягом терміну їх корисного використання, що, без сумніву, також є позитивом.

Однак для співпраці з банківською установою необхідною умовою є доведення позичальником спроможності своєчасно виконати зобов'язання за кредитним договором та наявність застави. Як свідчить практика, розмір останньої має бути більшим у два рази від суми кредиту. Використовуючи як джерело фінансування банківський кредит, підприємство несе валютні та процентні ризики. Ще один негативний аспект. ПДВ включається у тіло кредиту, тому проценти будуть нараховуватись на його величину протягом усього терміну користування кредитними коштами, а термін відшкодування податкового кредиту може затягнутися. По завершенні кредитного договору, сплати основного боргу та процентів за користування кредитом у повному обсязі актив виводять із застави і переводять у власність підприємства.

Сфера фінансових послуг в Україні ще формується. Водночас з боку промислових та торговельних підприємств існує величезний попит на фінансові ресурси. На жаль, цей попит не задовольняється українською банківською системою. А лізинг є простою концентрованою формою фінансування, яка має можливість відіграти важливу роль у заповненні існуючого вакууму в досить ефективний і життєздатний спосіб [5].

Нарешті, розглянемо ситуацію, коли керівництво підприємства вважає економічно доцільним придбати основні засоби за схемою фінансового лізингу. Можливо, у підприємства немає необхідних ресурсів для придбання їх за власний рахунок або такий спосіб вважають економічно недоцільним. Як і у випадку з кредитними коштами, генеруючи прибуток шляхом використання активів, придбання основних засобів здійснюють протягом строку їх корисного використання. Зауважимо, що об'єктом лізингу може бути нерухоме і рухоме майно, призначене для використання як основні фонди, не заборонене законом до вільного обігу на ринку і щодо якого немає обмежень про передачу його в лізинг [5].

На відміну від варіанта з отриманням кредиту на придбання основних засобів, лізингоодержувач отримує не гроші, а необхідне обладнання і поступово, у терміни, визначені контрактом, відшкодовує лізингодавцю вартість цього обладнання. У підсумку, оформивши договір фінансового лізингу та сплативши авансовий платіж, підприємство отримує необхідне обладнання. Лізингові платежі за договором фінансового лізингу відносять до валових витрат підприємства, тобто ресурс для їх оплати формується на підприємстві до сплати податку на прибуток.

За досить простої схеми забезпечення предмет лізингу виступає гарантом безперервного фінансування договору. У порівнянні з кредитним договором початкові капіталовкладення менші, тому й вільні активи підприємства більші. По закінченні терміну дії договору фінансового лізингу, після сплати останнього платежу предмет лізингу переходить у власність підприємства за залишковою вартістю. До недоліків цього джерела

фінансування для підприємства слід віднести те, що у фінансовий лізинг не можуть передаватися нематеріальні активи, корпоративні права, сировина, матеріали та цінні папери.

Внутрішні джерела фінансування відтворення основних засобів є менш ризикованими та мають стабільний характер. Таким чином, визначимо резерви фінансування відтворення основних засобів ТДВ «ЖЛ» на 2022 рік по підсумках роботи у 2021 році.

Таблиця 3.1

Прогнозування джерел фінансування відтворення основних засобів

Джерела	Роки			Прогноз на 2022 рік
	2019	2020	2021	
Амортизація	158420	172320	267610	353090
Нерозподілені прибутки	1635230	1651550	1844850	2435200
Додатковий капітал	-	-	-	-
Сума	1793650	1823870	2112460	2788290

У 2021 році внутрішні джерела фінансування відтворення основних засобів становили 2112460 тис. грн., у 2022 ТДВ «ЖЛ» планує збільшити даний показник до 2782290 тис. грн. Так як ТДВ «ЖЛ» на кінець 2021 року має довгострокові зобов'язання у розмірі 1517340 тис. грн. (довгострокові кредити банків – 1357800 тис. грн.; інші довгострокові фінансові зобов'язання – 15695 тис. грн.; відстрочені довгострокові зобов'язання – 2590 тис. грн.) та планує у 2022 році реалізувати фінансово вагомі проекти (розширити лінію виробництва грильязу та тофану з додаванням арахісу; закупити та встановити нове обладнання для фасування печива «Марія» вагою 130 і 210 г; в цеху №1, встановити нову помадозбивальну машину німецької компанії «Kloeckner», яка дозволить покращити якість помадних цукерок; у зв'язку з постійним спадом попиту на карамельну продукцію, а також з введенням загороджувальних митних санкцій на неї з боку наших сусідів Польщі, Чехії та Румунії, ТДВ «ЖЛ» планує провести демонтаж застарілого (з 60х років минулого сторіччя) обладнання та провести

капітальний ремонт в даному цеху і встановити лінію по виготовленню цукерок типу «нуга», яка дозволить збільшити обсяг виробництва популярних цукерок «RichwellItalian» у 4 рази; підприємство також планує провести монтажні роботи по встановленню нового п'ятивалкового млина в цеху по виготовленню пралінових цукерок та батончиків, що дозволить суттєво покращити якість пралінових мас та збільшити об'єм виробництва; встановити системи транспортерів та сортувальної машини Z+2 Sortex фірми «Buhler», а також камневідбірної машини для горіхів, дозволить покращити якість готової продукції, механізувати процес сортування, виключити так званий «людський фактор») загальною вартістю, з урахуванням поточних ремонтів цехів, модернізацією і автоматизацією процесів, покупкою нових ліній і передплатами за нові лінії на плановий рік, підприємством буде витрачено близько 55 млн. грн. при чому обсяг виробництва зросте на 45%, то ТДВ «ЖЛ» має реальну можливість відмовитись від зовнішніх джерел фінансування, а використати власні джерела фінансування для покриття витрат .

3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів та їх вплив на результати діяльності підприємства

Одним із найважливіших факторів збільшення обсягів виробництва продукції на промисловому підприємстві, здобуття ним конкурентоспроможної позиції на ринку є забезпеченість його основними засобами в необхідній кількості та асортименті, а також повніше й ефективніше їх використання. Забезпеченість підприємства основними засобами, їх технологічний стан та рівень ефективності використання безпосередньо впливає на загальний фінансовий стан, конкурентноздатність продукції, обсяги виробництва продукції, а також на показники її якості, сортності, асортиментності.

Для більш ефективного використання основних засобів підприємство може прийняти наступні заходи:

- Введення в дію не встановленого обладнання, заміна і модернізація його;
- Скорочення добових та внутрішньозмінних простоїв. Усунення даного недоліку може бути досягнуте шляхом введення прогресивних організаційних і технологічних заходів.
- Підвищення коефіцієнта змінності, яке може бути досягнуте застосуванням оптимального графіка роботи підприємства, включаючи й ефективний план проведення ремонтних і налагоджувальних робіт.
- Більш інтенсивне використання обладнання.
- Впровадження заходів НТП.
- Підвищення кваліфікації робочого персоналу, яке забезпечує більш ефективне і дбайливе поводження з обладнанням.
- Економічне стимулювання основних і допоміжних робітників, що передбачає залежність зарплати від випуску і якості виготовленої продукції. Формування фондів стимулювання і заохочення робітників, що досягли високих показників роботи.

Проведення соціальних робіт, що передбачають підвищення кваліфікації робітників, поліпшення умов праці і відпочинку, оздоровчі заходи і інші заходу, що позитивно впливає на фізичний і духовний стан працівника.

Однієї з найбільше важливих задач розвитку підприємства є забезпечення виробництва насамперед за рахунок підвищення його ефективності і більш повного використання внутрішньогосподарських резервів. Для цього необхідно вводити в дію нові та більш ефективніші основні засоби і раціонально їх використовувати. Збільшення обсягів виробництва продукції досягається за рахунок:

- 1) введення в дію основних засобів.

2) поліпшення використання діючих основних засобів і виробничих потужностей.

Поліпшення використання діючих основних засобів у тому числі знову введених в експлуатацію, може бути досягнуте завдяки:

- 1) підвищенню інтенсивності використання виробничих потужностей і основних засобів;
- 2) підвищенню екстенсивності їхній навантаження.

Основними напрямками підвищення ефективності використання основних виробничих засобів підприємства є такі:

- екстенсивний, до якого належить в основному збільшення часу роботи основних виробничих засобів;
- інтенсивний, до якого належить підвищення віддачі засобів праці на одиницю часу.

Для підвищення ефективності використання основних засобів ТДВ «ЖЛ» необхідно слідувати за двома вище сказаними напрямками: екстенсивним та інтенсивним. Насамперед підприємству «ЖЛ» необхідно покращувати стан, склад та структуру основних засобів:

- проводити своєчасні ремонти виробничого обладнання (капітальний ремонт, який хоч і потребує значних одноразових витрат, але зменшить кількість поломок та простою обладнання; поточний ремонт, який проводиться для усунення дрібних неполадок, ушкоджень, заміни окремих деталей).
- встановлювати оптимальні терміни експлуатації обладнання (оскільки застаріле обладнання морально та фізично зношене).
- покращувати використання виробничої площі, не допускати простою вільних приміщень;
- удосконалювати управління, планування та організацію виробництва;
- підвищувати фондовіддачу, продуктивність праці, знижувати трудомісткість

- підвищувати та розвивати на підприємстві систему матеріального та морального стимулювання праці, оскільки стимулювання працівників підприємства спрямовано на посилення матеріальної зацікавленості робітників, керівних та інженерно-технічних працівників і службовців у підвищенні ефективності виробництва, зростання обсягу реалізації та поліпшення якості продукції, збільшення прибутку, підвищення продуктивності праці та рентабельності підприємства.

Більш інтенсивне використання основних засобів досягається насамперед за рахунок технічного удосконалювання, введення в дію нового більш продуктивнішого обладнання.

Інтенсивність використання основних засобів підвищується також шляхом удосконалювання технологічних процесів; організації безперервно-поточного виробництва на базі оптимальної концентрації виробництва однорідної продукції; вибору сировини, його підготування до виробництва відповідно до вимог заданої технології і якості що випускається продукції; забезпечення рівномірної, ритмічної роботи підприємств, цехів і виробничих ділянок, проведення ряду інших заходів, що дозволяють підвищити швидкість обробки предметів праці і забезпечити збільшення виробництва продукції в одиницю часу, на устаткування або на 1 кв. м виробничої площі.

Інтенсивний шлях використання основних засобів діючих підприємств включає, технічне їхнє переозброєння, підвищення темпів відновлення основних засобів, на здійснення якого необхідні фінансові ресурси. Поліпшення екстенсивного використання основних засобів припускає, з одного боку, збільшення часу роботи діючого устаткування в календарний період (протягом зміни, доби, місяця, кварталу, роки) і з іншого боку, збільшення кількості і питомої ваги діючого устаткування в складі всього устаткування, наявного на підприємстві.

Відомо, що на підприємствах крім діючих верстатів, машин і агрегатів частина устаткування знаходиться в ремонті і резерві, а частина - на складі. Своєчасний монтаж не встановленого устаткування, а також введення в дію

усього встановленого устаткування за винятком частини, що знаходиться в плановому резерві і ремонті, значно покращує використання основних засобів.

Найважливішою умовою підвищення змінності є механізація й автоматизація виробничих процесів, і в першу чергу в допоміжних виробництвах, тому що це дозволяє перевести людей із важких немеханізованих робіт на кваліфіковані роботи в другій зміні.

Прискорені темпи механізації підйомно-транспортних, вантажорозвантажувальних і складських робіт є основою для ліквідації наявної диспропорції в рівні механізації основного і допоміжного виробництва на підприємствах. Це основа для вивільнення значної кількості допоміжних робітників, забезпечення поповнення основних цехів робочою силою, підвищення коефіцієнта змінності роботи підприємств і розширення виробництва на діючих підприємствах без додаткового залучення робочої сили.

Важливий резерв підвищення ефективності використання основних засобів і виробничих потужностей діючих підприємств укладений у скороченні часу міжзмінних простоїв устаткування. Поліпшення використання основних засобів і виробничих потужностей залежить значною мірою від кваліфікації кадрів, особливо від майстерності робітників, що обслуговують машини, механізми, агрегати й інші види виробничого устаткування. Творче і сумлінне відношення робітників до праці є важливою умовою поліпшення використання основних засобів і виробничих потужностей.

Велике значення у підвищенні господарських показників підприємства є використання більш продуктивнішого і ефективнішого обладнання, машин та агрегатів, та виведення з діяльності застарілого обладнання.

Величезне значення в поліпшенні використання основних засобів має матеріальне стимулювання робітників.

Основними напрямками підвищення ефективності використання основних засобів, зокрема її основного показника - фондовіддачі – є:

1. Збільшення обсягу реалізації продукції за рахунок більш інтенсивного їх використання і зниження середньорічної вартості цих засобів за рахунок ліквідації зношених, малопродуктивних та невикористовуваних у процесі діяльності підприємства основних засобів.

2. Підвищення якості сировини, маючи на увазі збільшення кількості корисних речовин в сировині і його технологічність, можливості видобутку продукту. З підвищенням якості сировини вихід товарної продукції підвищується, а при тих самих діючих основних виробничих засобах підвищується фондовіддача. З урахуванням досягнень вітчизняної і зарубіжної практики це дозволяє збільшити фондовіддачу на 20-25%.

3. Зменшення втрат корисних речовин у відходах. Промислова утилізація відходів на місці їх виникнення дозволяє збільшити об'єми продукції до 20%, а фондовіддачу на 10-15%.

4. Впровадження досягнень сучасного науково-технічного прогресу і, в першу чергу, безвідходних, маловідходних, ресурсозберігаючих технологій і техніки для їх здійснення. Це збільшує вихід продукції з того ж об'єму переробленої сировини і фондовіддачу. Сюди можна віднести впровадження нових систем автоматизованого управління основними засобами.

Однією з головних умов підвищення ефективності використання основних засобів та їх відновлення є оптимальність термінів експлуатації основних засобів, і передусім активної їх частини, відповідно до первинного технологічного призначення. Скорочення термінів експлуатації основних засобів, з одного боку, уможливорює прискорення їх оновлення, зменшення морального старіння, зниження ремонтно-експлуатаційних витрат, а з іншого, — зумовлює зростання собівартості продукції за рахунок амортизаційних сум.

Подовження періоду функціонування основних засобів дає змогу зменшити обсяг щорічної заміни спрацьованих засобів праці й за рахунок

цього спрямовувати більше ресурсів на розширене відтворення, але при цьому знижується загальна продуктивність діючих основних засобів.

Стратегія розвитку ТДВ «ЖЛ» передбачає розширення виробничих потужностей підприємства шляхом будівництва нових виробничих площ, проведення реформування товарного портфелю з переорієнтацією на виробництво дорожчої продукції, що також частково впливає на зменшення обсягів виробництва у натуральному вираженні.

Отже, пропонується проведення реконструкції ділянок подачі готової продукції на загортку в цеху №7, на лінії що виготовляє цукерки на основі нуги, що призведе до збільшення обсягів виробництва на 30%. За рахунок встановлення додаткового обладнання по обжарюванню та лущенню арахісу, його об'єм збільшиться вдвоє, що дозволить задовольнити вимоги виробництва.

Завдяки автоматизації подачі цукерок на загортальні автомати існує можливість в двічі збільшити виробництво цукерок «Барс».

В цеху №1, встановити нову помадозбивальну машину німецької компанії «Kloescker», яка дозволить покращити якість помадних цукерок. Також модернізувати кухню цього цеху, що дасть можливість розширити асортимент новою для підприємства продукцією – цукерками на основі фруктових мас.

У зв'язку з постійним спадом попиту на карамельну продукцію, а також з введенням загороджувальних митних санкцій на неї з боку наших сусідів Росії, Білорусії та Казахстану, які до речі були основними покупцями цього виду солодоців, варто прийняти рішення про демонтаж застарілого (з 60х років минулого сторіччя) обладнання та провести капітальний ремонт в даному цеху і встановити лінію по виготовленню цукерок типу «нуга», яка дозволить збільшити обсяг виробництва популярних цукерок «RichwellItalian» у 4 рази.

Провести монтажні роботи по встановленню нового п'ятивалкового млина в цеху по виготовленню пралінових цукерок та батончиків, що

дозволить суттєво покращити якість пралінових мас та збільшити об'єм виробництва. Також в цьому цеху замінити старі загортувальні апарати на нові швидкісні з системою автоматизованої подачі цукерок.

Встановлення системи транспортерів та сортувальної машини Z+2 Sortex фірми «Buhler», а також камневідбірної машини для горіхів, дозволить покращити якість готової продукції, механізувати процес сортування, виключити так званий «людський фактор».

Загалом, з урахуванням поточних ремонтів цехів, модернізацією і автоматизацією процесів, покупкою нових ліній і передплатами за нові лінії на плановий рік, підприємством буде витрачено близько 50 млн. грн. при чому обсяг виробництва зросте на 45%.

Фінансування інноваційних та модернізаційних процесів буде відбуватись за рахунок амортизаційних відрахувань та іноземних інвестицій (банки Нідерландів).

Таким чином, передбачувальний термін окупності інвестицій становить 1 рік. Проте зупинятись на цьому не потрібно. Далі необхідно розпочати будівництво нового цеху площею понад 11 тисяч квадратних метрів. На його території заплановано встановити сучасні виробничі лінії. Їх впровадження збільшить можливість випуску продукції вдвічі. Це дозволить ТДВ «ЖЛ» вийти на принципово новий рівень обсягів виробництва.

Окрім виробничих приміщень в новій будівлі заплановано розміщення лабораторій, об'єктів соціальної інфраструктури, тренажерного залу та інше. Запуск нового цеху створить більше ніж 500 додаткових робочих місць та забезпечить ще більш комфортні умови праці для всіх робітників фабрики.

У поточному році на кондитерській фабриці «ЖЛ» завершився монтаж нової потужної автоматизованої лінії виробництва Нідерландської профільної компанії. Процес монтажу здійснювався співробітниками фабрики під керівництвом спеціалістів з Нідерландів.

В найближчих планах фабрика «ЖЛ» планує розширити лінію виробництва грильязу та тофану з додаванням арахісу. Для реалізації даного

інвестиційного проекту необхідно відповідне обладнання, вартість якого становить 20000 тис. грн. Для встановлення, доставки та монтажу цього обладнання необхідно ще 700 тис. грн. Тобто загальна вартість проекту становить 20700 тис. грн. Сукупні капітальні вкладення становлять 169 тис. грн. щорічно. Термін корисного використання устаткування 5 років. Ставка дисконтування 21%.

Визначимо, чи буде ефективним впровадження даного устаткування для ТДВ «ЖЛ», якщо його використання дає можливість довести потужність цеху до 900 000 кг продукції за рік. Ціна одного кг продукції становить 226 грн. (з ПДВ), операційні витрати становлять 125,8 грн. на 1 кг.

$$E_{\text{макроекон}} = \sum_i E_i \cdot KD_i = \sum_i (P_i - B_i) \cdot KD_i = \sum_i P_i \cdot KD_i - \sum_i B_i \cdot KD_i$$

Під результатом розуміється чистий прибуток, що отриманий від безпосередньої реалізації проекту, а саме від продажу грильязу та тофану з додаванням арахісу.

$$P_1 = \text{ЧП}_1 = (226 \cdot 100 / 120 - 125,8) \cdot 900\,000 \cdot (1 - 0,19) = 45586,8 \text{ тис.грн.}$$

$$P_2 = P_3 = P_4 = P_5 = P_1 = 45586,8 \text{ тис.грн.}$$

Витрати ТДВ «ЖЛ» в першому році використання нової потокової лінії складаються з витрат на придбання устаткування та щорічних супутніх капіталовкладень.

$$B_1 = 2\,0700,00 + 169,0 = 2\,0869,00 \text{ тис.грн.}$$

У всіх наступних роках витрати при споживанні нової машини дорівнюють щорічним супутнім капіталовкладенням.

$$B_2 = B_3 = B_4 = B_5 = 169,0 \text{ тис.грн.}$$

Коефіцієнти дисконтування визначаються згідно формули

$$KD_i = \frac{1}{(1 + d)^i} \quad (3.2.)$$

$$E_i = P_i - B_i \quad (3.3.)$$

Таблиця 3.2

Проект ТДВ «ЖЛ»

Роки, i	P _i , тис.грн.	B _i , тис.грн.	E _i , тис.грн.	KД _i	E _i ·KД _i , тис.грн.
1	2	3	4	5	6
1	45586,8	20869,00	24717,8	0,826	20416,9
2	45586,8	169,0	45417,8	0,683	31020,4
3	45586,8	169,0	45417,8	0,564	25615,6
4	45586,8	169,0	45417,8	0,467	21210,1
5	45586,8	169,0	45417,8	0,385	17485,9
Σ	227 934	21 545	206389,0	-	115748,9

Таким чином, згідно проведених розрахунків, ефективність від впровадження нової потокової лінії без урахування фактору часу становить 206389 тис. грн., а з урахуванням фактору часу – 115748,9 тис. грн, це значення більше нуля, і тому впровадження нової потокової лінії для ТДВ «ЖЛ» є ефективним. Якщо звернути увагу на прогнозовані обсяги фінансування відтворення основних засобів у 2022 році (табл. 3.1.), сума яких становить 2782290 тис. грн., то підприємство має можливість самостійно профінансувати даний проект без участі залучених коштів, що надає можливість зекономити на фінансових витратах..

Житомирська кондитерська фабрика «ЖЛ» також планує запуснути лінію по випуску популярного зтяжного печива «Марія» у новому ваговому форматі. Завдяки чому улюблене печиво отримає яскравий і впізнаваний дизайн, а формат стане ще зручнішим для того, щоб взяти його з собою в подорож, на роботу або дати дитині в школу. Печиво «Марія» з його багаторічними традиціями і рецептурою є улюбленим печивом всіх поколінь і «візитною картою» фабрики «ЖЛ» з сімдесятирічним досвідом роботи в кондитерській промисловості. «Марія» виготовляється за класичним рецептом, а смак доповнює аромат ванілі - це вишукане поєднання робить печиво ідеальним для чаювання у сімейному колі і теплій домашній атмосфері. Вже в жовтні «Марія» ТМ «Дом» надійде у продаж в упаковках вагою по 130 г і 210 г. Зтяжне печиво матиме меншу крихкість, міститиме мінімум цукру і жирів, виготовлятиметься з еластичного багатошарового

тіста на автоматизованих лініях з високою продуктивністю. Для реалізації даного проєкту підприємству необхідно закупити та встановити нове обладнання для фасування печива вагою 130 і 210 г. Вартість реалізації такого проєкту становить 21545 тис. грн.. Виходячи з даної суми та прогнозованих обсягів джерел фінансування відтворення основних засобів ТДВ «ЖЛ» має реальну можливість самостійно профінансувати даний проєкт.

Якщо ТДВ «ЖЛ» поступово реалізовуватиме проєкти по розширенню виробництва, і такі проєкти будуть ефективними то прибутки підприємства зростатимуть ще стрімкіше. Так у 2021 році порівняно з 2019 чистий прибуток ТДВ «ЖЛ» зріс з 15322 до 20440 тис. грн. Зі зростанням прибутків підприємство матиме можливість самостійно профінансувати введення в дію нових основних засобів, розширювати виробництво без застосування зовнішніх джерел фінансування, і стати повністю фінансово незалежним для подальшого розвитку.

Висновки до розділу 3

Організаційно – управлінські аспекти удосконалення економічного механізму відтворення основних засобів підприємства передбачають наступні етапи:

- Оцінка стану та ефективності використання наявних основних засобів на підприємстві та визначення причин неефективного їх функціонування
- Визначення виробничої потреби в оновленні основних засобів
- Оцінка можливих результатів планового оновлення основних засобів, ефективності використання основних засобів після оновлення. Вибір форми відтворення основних засобів
- Визначення джерел фінансування обраної форми відтворення основних засобів. Аналіз необхідного обсягу та структури фінансових джерел

- Оцінка альтернативних варіантів фінансування відтворення основних засобів

- Вибір оптимального варіанту відтворення основних засобів та джерел його фінансування

Однією з найбільш ефективних і насамперед реальних форм подолання проблеми відсутності інвестиційних коштів є лізинг. Він являє собою довгострокову оренду машин, транспортних засобів, обладнання, а також різного устаткування. Лізинг як засіб прискореного оновлення й переоснащення виробництва стає необхідним, як правило, тим підприємствам, які гостро відчують потребу в інвестиціях, але мають обмеження у використанні внутрішніх ресурсів. Високий рівень морального та фізичного зносу основного капіталу українських підприємств та обмеженість власних ресурсів для оновлення і розширення виробничої бази зумовлюють необхідність використання сучасних схем фінансування інвестиційної діяльності, до яких належить лізинг [9].

Основними напрямками підвищення ефективності використання основних виробничих засобів підприємства є такі:

- екстенсивний, до якого належить в основному збільшення часу роботи основних виробничих засобів;
- інтенсивний, до якого належить підвищення віддачі засобів праці на одиницю часу.

У 2022 році ТДВ «ЖЛ» пропонується провести ряд проектів. Основні та найбільш фінансово вагомі є розширення лінії з виробництва гриляжу та тофану з додаванням арахісу та встановлення нового та сучасного обладнання для фасування печива «Марія» у новій зручній упаковці вагою 130 та 210 г. Згідно проведеного аналізу, для реалізації поставлених цілей розширення та вдосконалення виробництва, ТДВ «ЖЛ» має можливість самофінансування без залучення зовнішніх джерел.

ВИСНОВКИ

Процес виробництва здійснюється за умови поєднання робочої сили і засобів виробництва. Засоби виробництва складаються із засобів праці та предметів праці. У вартісному виразі вони становлять виробничі фонди (виробничі засоби) підприємства, які поділяються на необоротні (основні) та оборотні.

1. Основні засоби підприємства - це засоби праці, які функціонують у виробничому процесі тривалий час (понад один рік) не змінюючи при цьому своїх розмірів, мають вартість не меншу від встановленої державою межі і переносять її на вартість готової продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань. Основні засоби, як правило, займають значну роль у діяльності підприємств. Від їх якості, вартості, технічного рівня, ефективності використання багато в чому залежать кінцеві результати діяльності підприємства: випуск послуг, їх собівартість, прибуток, рентабельність, стійкість фінансового становища. Основні засоби поділяються на такі групи і підгрупи: земельні ділянки; капітальні витрати на поліпшення земель; будинки, споруди та передавальні пристрої; машини й устаткування; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); робоча і продуктивна худоба; багаторічні насадження; інші основні засоби.

2. В процесі експлуатації основні засоби поступово втрачають частину своїх корисних властивостей, внаслідок фізичного або морального старіння. Цей процес називається зносом основних засобів. Зі зносом нерозривно пов'язаний процес амортизації, що є поступове перенесення вартості об'єкту, що амортизується, на витрати підприємства. Процес безперервного поновлення (відновлення) основних засобів називають відтворенням. Відтворення буває просте та розширене. Іноді може виникати звужене відтворення основних засобів.

Серед джерел фінансування відтворення основних засобів виділяють внутрішні та зовнішні. Внутрішні складаються з власних та залучених,

зовнішні - з позичених та централізованих. Амортизаційні відрахування є одним з найважливіших джерел фінансування відтворення основних засобів, що дозволяє покращити їх склад і структуру, підвищити конкурентоспроможність випущеної продукції. Підвищення ефективності відтворення основних засобів є наслідком інтенсивного відтворення та використання діючих основних засобів підприємства. До показників ефективності фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства відносять: коефіцієнт вибуття; коефіцієнт оновлення; коефіцієнт інтенсивного оновлення; коефіцієнт оптимальності вибуття; фондвіддача основних засобів; фондомісткість; коефіцієнт змінності роботи устаткування; коефіцієнт інтенсивного завантаження.

3. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби визначено в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 7 „Основні засоби”. Норми цього положення застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами всіх форм власності.

4. Аналітичне дослідження фінансового забезпечення відтворення основних засобів здійснено на основі кондитерського підприємства ТДВ «ЖЛ», що є виробничим підприємством основна мета діяльності якого - виробництво конкурентоспроможної продукції, виконання робіт і надання послуг українським та іноземним юридичним та фізичним особам, а також задоволення на основі отриманого прибутку соціально-економічних інтересів засновників, акціонерів і членів трудового колективу підприємства.

5. Основне завдання відтворення основних засобів полягає в створенні оптимальної їх структури, що покликана забезпечувати підприємству можливість на високому технологічному і технічному рівнях виробляти максимум високоякісної і конкурентноспроможної продукції з мінімальними витратами. Джерелами самофінансування з метою розширення і розвитку виробництва є нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування і резервні фонди. Але зазвичай для забезпечення розширеного

відтворення основних засобів власних коштів недостатньо, тому ТДВ «ЖЛ» змушене використовувати позикові та залучені кошти.

6. Однією з причин низького рівня оновлення основних засобів підприємств є відсутність розробленої та впровадженої стратегії відтворення основних засобів.

7. Результати дослідження господарської діяльності ТДВ «ЖЛ» за 2019 – 2021 роки свідчать про негативні тенденції відтворення основних засобів, що є наслідком недостатнього і неефективного використання наявних джерел фінансування інвестицій.

8. Одним з найефективніших джерел фінансування відтворення основних засобів, за недостатності власних коштів, є лізинг.

9. Якщо ТДВ «ЖЛ» поступово реалізовуватиме проекти по розширенню виробництва, і такі проекти будуть ефективними то прибутки підприємства зростатимуть ще стрімкіше. Так у 2021 році порівняно з 2019 чистий прибуток ТДВ «ЖЛ» зріс з 15322 до 20440 тис. грн. Зі зростанням прибутків підприємство матиме можливість самостійно профінансувати введення в дію нових основних засобів, розширювати виробництво без застосування зовнішніх джерел фінансування, і стати повністю фінансово незалежним для подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акулов М., Нечипоренко Я. Оцінка ліквідності та фінансової стійкості суб'єкта господарювання. Проблеми і перспективи розвитку економічного регіону, галузі, підприємства. 2019. № 4. С. 3-6.
2. Аврушков Л. Я., Адамчук В.В., Антонова О.В. и др Економіка підприємства: підручник для ЗВО / под ред. проф. В. Я. Герфинкела, проф. В. А Швандара. 2-е вид. К. Банки і біржи, ЮНІТІ, 2018. 742 с.
3. Алексєєва А.В., Шаповалова А.П., Уманців Г.В. Звітність підприємств: навчальний посібник. [2-е вид., перероб. і доп.]. К. : КНТЕУ, 2013. 368с.
4. Алескерова Ю.В. Кредитне забезпечення відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. канд.. екон. наук / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки »Української академії аграрної наук. Київ, 2008. С. 7-10.
5. Андрійчук В.Г. Фонди не зношуються, зношуються засоби праці . Голос України. 2009. №6. С. 8-10.
6. Антонюк О.П., Ступницька Т.М., Купріна Н.М. Економічний аналіз (практикум):навчальний посібник. [2-е вид.,випр. і доп.].Львів:Магнолія 2006, 2021. 326 с.
7. Артими-Дрогомирецька З.Б., Негрей М.В. Економічний ризик: навчально-методичний посібник. / Львів:Магнолія 2006, 2018. 320 с.
8. Безруких В. Б., Кондраков В. Б. Бухгалтерський облік. / под. ред. Безруких П.С. М. Бухгалтерський облік, 2006. 350 с.
9. Березін О. В. Економіка підприємства. К. :Знання, 2019. 390 с.
10. Біловодська О. А. Механізм стратегічного управління інноваційним розвитком: монографія /за заг. ред. О.А. Біловодської.- Суми:Університетська книга, 2013. 432 с.
11. Бойко В. М., Вашків П. Г. Бізнес: словник-довідник. К.:Укр., 2015. 157 с.

12. Бойчик І. М. Економіка підприємства. Навч. посіб. К.:Атіка, 2014. 480 с.
13. Буряк А. Ф., Світовий О.М., Манчушенко О.Г. Планування діяльності підприємства: навчальний посібник. К.:ЦУЛ, 2013. 260 с.
14. Вербицкая Ю.В. Латентные показатели при оценке эффективности формирования и использования капитала. Перший крок у науку: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (2-3 квіт. 2009 р.). Луганськ, 2019. С. 123 - 125.
15. Вербова О.С., Вербовий М.В. Історія економіки та економічної думки: навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2019. 392 с.
16. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства: навчальний посібник. 2-ге вид. К.: Центр учбової літератури, 2019. 488 с.
17. Горбонос Ф. В. Економіка підприємств: підручник. К. :Знання, 2019. 463 с.
18. Городянська Л. В. Амортизаційна політика та напрями відтворення фінансово-економічних ресурсів у бухгалтерському обліку. Фінанси України. 2019. № 11. С. 112—121.
19. Гринчуцький В.І., Карапетян Е.Т., Погріщук Б.В. Економіка підприємства : навчальний посібник. 2-е вид., перероб. і доп. К. : ЦУЛ, 2021. 304 с.
20. Грицюк Е. О. Економіка підприємства: навчальний посібник. К. : Дакор, 2009. 304 с.
21. Джужа О.М. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. О.М. Джужі. К. : ЦУЛ, 2019. 368 с.
22. Довбенко В. І., Мельник В. М. Потенціал і розвиток підприємства: навчальний посібник. Львів: Львівська політехніка, 2019. 232 с.
23. Економіка підприємств: Ефективність відтворення та використання основних засобів. URL: <http://www.readbookz.eom/book/1/48.html>
24. Економіка підприємства: підручник / за ред. А.В. Шегди. К.: Знання, 2016. 614 с.

25. Економіка підприємства: підручник /за заг. ред.. Л.Г. Мельника. Суми:Університетська книга, 2021. 864 с.
26. Єгорова І. П. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств: Навч. посіб. Львів: Магнолія 2006, 2019. 331 с.
27. Залуцький І. Р., Цимбалюк В. М., Шевченко С. Г.Планування і діагностика діяльності підприємств: навч. Посібник. Львів : Новий Світ-2000, 2019. 320 с.
28. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підручник. К. : Центр учбової літератури, 2019. 728 с.
29. Іванова В. В. Планування і контроль на підприємстві: навч. Посібник. Суми : Університетська книга, 2020. 443 с.
30. Калінеску Т.В., Романовська Ю.А., Кирилов О.Д. Оцінювання майна : навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2021. 312 с.
31. Касьянова Н. В. Потенціал підприємства: формування та використання: підручник / [Н.В. Касьянова, Д.В. Солоха, В.В. Морєва, О.В. Белякова, О.Б. Балакай].-[2-е вид., перероб. та доп.]. К.: ЦУЛ, 2021. 248 с.
32. Квасницька Р.С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: навчальний посібник. Львів:Магнолія 2006, 2020. 631 с.
33. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: кредитно-модульний курс: навчальний посібник / за ред. Ю.Г. Козака. - 3-тє вид., перероб. та доп. - К.: Центр учбової літератури, 2019. - 288 с.
34. Колесников О.В. Ціноутворення : навчальний посібник. 4-е вид., перероб. і доп. К. : ЦУЛ, 2019. 156 с.
35. Косова Т.Д., Сухарев П.М., Ващенко Л.О.Організація і методика економічного аналізу : навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2021. 528 с.
36. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: Навч.посібник. Х.:Фактор, 2017. 784 с.
37. Кривов'язюк І. В. Підприємство в умовах ринку: навчальний посібник. К. : Кондор, 2019. 840 с.

38. Кровов'язюк І.В. Економічна діагностика: навчальний посібник. К.:ЦУЛ, 2018. 450 с.
39. Круп'як Л.Б. Управління трудовими ресурсами організації: навчальний посібник. К.: Кондор-Видавництво, 2019. 278 с.
40. Крупельницька І.Г. Звітність підприємств : навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2021. 232 с.
41. Левицька Н.В. Ефективність використання основних засобів. Податкове планування. 2019. №3. С. 18-26.
42. Луциків І.В. Інноваційна діяльність в Україні: реалії сьогодення та перспективи розвитку. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2019_4/23.pdf
43. Мазуркевич І.О. Дослідження взаємозв'язку видів, форм і методів відтворення основних засобів. URL: http://www.rusnauka.com/PNR_2006/Economics/10_mazurkevich.doc.htm
44. Макаровська Т. П. Економіка підприємства: Навч. посіб. для вищ. навч. закл./ Макаровська Т. П., Бондар Н.М. -К.:МАУП, 2003. - 304 с.
45. Макроекономіка: Відтворення і економічне зростання. URL: <http://www.library.if.ua/book/11/1078.html>
46. Марченко Т.В. Підвищення інноваційного потенціалу України через участь у європейських інноваційних програмах. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> .
47. Маслак О.І., Воробйов Л.Д. Економіка промислового підприємства : навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2020. 172 с.
48. Мельник Л. Г., Карінцева О. І.Економіка підприємства: Конспект лекцій: навч. Посібник. Суми: ВДТ „Університетська книга”, 2018. 412 с.
49. Митяй О.В. Проектний аналіз: Навч. посіб. для студентів, викладачів ВНЗ. К. : ЦУЛ, 2020. 311 с.
50. Мочерний С. В. Економічний словник – довідник. К.: Феміна, 2015. 357 с.
51. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7

«Основні засоби»: [затверджене наказом Мінфіну України від 27.04.2000 р. № 92, зареєстроване в Мін'юсті України 18.05.2000 р. № 288/4509] URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>

52. Ноздріна Л.В., Ящук В.І., Полотай О.І. Управління проектами : підручник. К. : ЦУЛ, 2019. 432 с.

53. Омелянович Л. О. Інвестування: Підручник. .: 2021. 278 с.

54. Осауленко О. Г. Україна у цифрах. 2020: статистичний збірник /за ред. О.Г. Осауленка.К.:ТОВ «Август Трейд», 2021. 152с.

55. Островітянов К.В. Політична економія: Підручник /[Островітянов К.В., Шепілов Д.Т., Леонтьєв Л.А., Лаптев І.Д., Кузьмінов І.І., Гатовський Л.М.]/ К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1954. 595с.

56. Петрович Й.М. Управління діяльністю організаційно-виробничих систем: навчальний посібник. К.:Знання, 2018. 510с.

57. Пеліхов Є. Ф. Економіка сучасного підприємства: навч.-метод. і практ. посібник. К. : Хай-Тек Прес, 2019. 344 с.

58. Податковий кодекс України від 2 грудня 2019 року URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>

59. Порохня В.М. Дослідження інноваційної діяльності в Україні. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr ep/2009_4/files/EC409_34.pdf .

60. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України в редакції закону N 1829-III від 22.06.2000, ВВР, 2000, N 46, ст.391. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>

61. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи": Наказ Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 р. №242. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>

62. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 9 "Запаси": Наказ Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року №246. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>

63. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби": Наказ Міністерства фінансів від 27. 04. 2000 №92. URL:

<http://zakon1.rada.gov.ua>

64. Ротар А.В. Особенности статистического оценивания инновационной активности предприятий по европейской программе CIS (Community Innovation Survey). Статистика України. 2019. №1. С. 23-27.

65. Сіменко І.В., Косової Т.Д. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник. К.: "Центр учбової літератури", 2019. 384с.

66. Склабінська А.І., Дrajниця С.А., Федорук Л.Д. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. [за заг. ред. М.П. Войнаренка]. Львів: Новий Світ-2000, 2018. 342с.

67. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Наука, 1993. 572с.

68. Солонінко К.С., Возна Л.Ю., Горобчук Т.Т., Ущатовський Ю.В. Економічна теорія: Навчальний посібник для підготовки студентів до бакалаврського іспиту з економічних теоретичних дисциплін. Житомир: ЖДТУ, 2013. 406 с.

69. Сук Л.К. Облік капітальних вкладень. Бухгалтерія в сільському господарстві. 2018. №8. С. 3-10.

70. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз [Текст] : Практикум: Навч. пос. Львів : Новий світ-2000, 2020. 280 с.

71. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський облік на підприємствах з різними формами власності. К: ВТОВ "А.С.К., 2006. 146 с.

72. Тринька Л.Я., Липчанська (Іванчук) О.В. Економічний аналіз. К.: Алерта, 2019. 568 с.

73. Тюріна Н. М. Економіка промислового підприємства. Львів : Новий світ-2000, 2018. 312 с.

74. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: Навчальний посібник. К.: Ельга, Ніка-Центр, 2012. 360 с.

75. Цал–Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: навч. посібник. 2-ге видання, перероблене, доп. Житомир: ЖІІ, 2001. 300 с.

76. Череп А. В., Клименко А. А. Ефективність використання основних засобів підприємства. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2009. № 6. С. 12-20.

77. Черниш С.С. Економічний аналіз : навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2019. 312 с.

78. Чорна І. О. Ефективність використання виробничих фондів та розробка пропозицій щодо її поліпшення. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2019. № 2. С. 22- 31.

79. Чумаченко М. Амортизаційні відрахування. Бухгалтерський облік і аудит. 2014. № 8. С. 93- 100.

80. Шваб Л. І. Економіка підприємства: Навч. посібник. Житомир: ЖДТУ, 2014. 459.

81. Швиданенко Г.О., Васильков В. Г., Гончарова Н. П. Економіка підприємства: Підручник. / за заг. ред. Г. О. Швиданенко. К.: КНЕУ, 2009. 598с.

82. Швиданенко Г.О., Клименко С. М.Економіка підприємства: навчально - методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. К.: КНЕУ, 2020, 248с.

83. Шубіна С.В., Мірошник О.Ю., Швадченко В.О. Фінансовий аналіз. Практикум: навчальний посібник. К.:ЦУЛ, 2018. 296с.

84. Яркіна Н.М. Економіка підприємства: навчальний посібник. К.:Ліра-К, 2019. 497 с.

Додатки